

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Ekonomikas un vadības fakultāte

Ekonomisko sistēmu vadības teorijas un metožu katedra

Bezdarba analīze Valkas rajonā

Unemployment analysis in Valka district

BAKALaura DARBS

**Autors: Vadības zinību bakalaura
studiju programmas**

*Vide un uzņēmējdarbības vadība
studiju virziena*

4.kursa studente

Kristīne Juhņeviča

kj05007

Darba vadītājs:

Biruta Sloka

Dr.oec., profesore

Rīga 2009

SATURS

Anotācijas.....	4
Ievads.....	5
1. Bezdarba jēdziens un būtība.....	7
1.1. Bezdarba veidi.....	7
1.2. Bezdarba mērīšana.....	9
1.3. Bezdarbnieka statusa iegūšana un zaudēšana.....	11
1.4. Aktuālākās bezdarba problēmas.....	12
1.5. Bezdarba iemesli un bezdarbam pakļautās riska grupas.....	14
1.6. Bezdarba sekas.....	16
1.7. Nodarbinātības politika.....	17
1.8. Apmācības iespējas.....	20
1.9. Neregistrētā nodarbinātība.....	21
1.10. Diskriminācija Latvijas darba tirgū.....	23
2. Bezdarba analīze Latvijā.....	27
2.1. Bezdarba analīze Latvijas reģionos.....	27
2.2. Bezdarbnieku sadalījums Latvijā pēc dzimuma, vecuma un izglītības līmeņa.....	30
2.3. Bezdarba salīdzinājums Baltijas valstīs.....	34
3. Bezdarba analīze Valkas rajonā.....	37
3.1. Bezdarba līmenis Valkas rajonā.....	37
3.2. Nodarbinātības valsts aģentūras aktivitātes Valkas rajonā.....	40
3.3. Apmācības iespējas Valkas rajonā.....	41
3.4. Bezdarba prognozēšana Valkas rajonā ar trenda metodi.....	42
3.5. Ekspertaptauja par bezdarbu Valkas rajonā.....	45
Secinājumi.....	52
Priekšlikumi.....	55
Izmantotā literatūra un avoti.....	56
Pielikumi.....	60
1. pielikums. Izglītības iestādes Valkas rajonā, kuras īsteno bezdarbnieku un darba meklētāju neformālās izglītības ieguvu 2008. gadā.....	60
2. pielikums. Izglītības iestāžu saraksts, kuras īsteno bezdarbnieku profesionālo apmācību, pārkvalifikāciju un kvalifikācijas celšanu Valkas rajonā 2008. gadā.....	62
3. pielikums. Aptauja par bezdarbu Valkas rajonā.....	66
Dokumentārā lapa.....	68

ANOTĀCIJAS

Bezdarbs Latvijā ir aktuāla problēma, kas radās 20.gadsimta 90.gados. Bezdarbs ir ļoti būtiska tirgus saimniecības ekonomiskā un sociālā problēma, kura ir aktuāla jebkurā valstī. Bakalaura darba mērķis ir izvērtēt bezdarba problēmu teorētiski un praktiski izanalizēt bezdarba rādītājus Latvijā un Valkas rajonā. Lai uzzinātu Valkas rajona iedzīvotāju informētību par bezdarba problēmām, autore izmanto ekspertaptauju. Pētījumā iegūtie rezultāti rāda, ka Valkas rajona iedzīvotāji nav pietiekoši informēti par Nodarbinātības valsts aģentūras aktivitātēm rajonā, kā arī to, ka bezdarbnieku skaits turpmākajos periodos palielināsies.

Atslēgvārdi: bezdarbs, Valkas rajons, ekspertaptauja, lineārais trends, Latvija

Unemployment in Latvia is an urgent problem, which emerged in the nineties of 20 century. Unemployment is an economical and social problem in any country. The purpose of this paper is to appraise the unemployment problem theoretically and to analyse practically the index of unemployment in Latvia and Valka district. To find out the knowledge about the unemployment in Valka district, the author realized the inquiry. The findings show that the inhabitants in Valka district have a very poor information about activities of Employment service and the unemployment rate in next year will increase.

Keywords: unemployment, Valka district, inquiry, linear trends, Latvia

Ievads

Bezdarbs Latvijā ir aktuāla problēma, kas radās 20.gadsimta 90.gadu sākumā. Tam par pamatu tiek uzskatītas pārejas reformas, kas tika ieviestas, lai valstī izveidotu tirgus ekonomiku, taču līdz ar šīm pārmaiņām radās arī jaunas problēmas, kas līdz šim Latvijā nebija pazīstamas. Tirgus ekonomikas apstākļos radās jauna problēma – bezdarbs, kas ir arī viens no makroekonomiskās nestabilitātes rādītājiem.

Bezdarbs ir ļoti būtiska tirgus saimniecības ekonomiskā un sociālā problēma, kas ir aktuāla jebkurā valstī. Pastāv dažādi bezdarba veidi un ar to saistītās problēmas, kurām ir dažādi cēloņi un sekas.

Bakalaura darba mērķis ir izvērtēt bezdarba problēmu teorētiski un praktiski izanalizēt bezdarba rādītājus Latvijā un Valkas rajonā. Mērķa sasniegšanai autore izvirza sekojošus uzdevumus:

- izpētīt bezdarba veidus;
- izvērtēt bezdarba mērīšanu un ar to saistītās problēmas;
- izpētīt bezdarbnieka statusa iegūšanu un zaudēšanu;
- izvērtēt aktuālākās bezdarba problēmas un tā iemeslus;
- apzināt bezdarba sekas;
- izvērtēt nodarbinātības politiku Latvijā un apmācību iespējas;
- izvērtēt neregistrēto nodarbinātību un diskrimināciju Latvijas darba tirgū;
- analizēt bezdarbu Latvijā vecumgrupu, dzimumu un izglītības līmeņa griezumā;
- analizēt bezdarba rādītāju Baltijas valstīs;
- analizēt bezdarbu un Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) aktivitātes Valkas rajonā;
- ar trenda metodes palīdzību prognozēt bezdarba līmeni Valkas rajonā nākamajam gadam;
- ar ekspertaptaujas palīdzību noskaidrot Valkas rajona iedzīvotāju viedokli un informētību par NVA aktivitātēm un bezdarbu rajonā.

Lai sasniegtu bakalaura darba mērķi, autore izmanto datu analīzes metodi, lai izanalizētu bezdarba rādītājus Latvijā un Valkas rajonā; trenda metodi, lai prognozētu rādītājus nākamajam gadam, un ekspertaptauju, lai noskaidrotu Valkas rajona iedzīvotāju viedokli par bezdarba problēmām rajonā un informētību par NVA aktivitātēm.

Izpētot bezdarba līmeni Latvijas reģionos, autore analizē datus laika posmā no 2004.-2009.gada martam, izvērtējot bezdarbu vecumgrupu, dzimumu un izglītības līmeņu griezumā Latvijā – no 2003.-2008.gadam. analizējot bezdarbu Valkas rajonā, autore analizē datus laika posmā no 2004.-2009.gada martam, analizējot NVA aktivitātes Valkas rajonā – no 2004.-2009.gada martam, analizējot apmācības iespējas Valkas rajonā – 2008.gada datus. Prognožu izstrādāšanā autore analizē datus laika posmā no 2004.-2008.gadam.

Pirmajā bakalaura darba nodaļā autore aplūko bezdarbu no teorētiskā aspekta. Tiek aplūkoti bezdarba veidi, bezdarba mērīšana, bezdarbnieku statusa iegūšana un zaudēšana, aktuālākās bezdarba problēmas, bezdarba iemesli un bezdarbam pakļautās riska grupas, bezdarba sekas, nodarbinātības politika, apmācību iespējas, neregistrētā nodarbinātība un diskriminācija Latvijas darba tirgū.

Otrajā bakalaura darba nodaļā autore analizē bezdarbu Latvijas reģionos pa vecuma grupām, pēc dzimuma un izglītības līmeņa.

Trešajā bakalaura darba nodaļā autore analizē bezdarbu Valkas rajonā un pagastos, NVA aktivitātes, apmācības iespējas Valkas rajonā, prognozē bezdarbnieku skaitu nākamajam gadam ar trendu palīdzību, kā arī ar ekspertaptaujas palīdzību noskaidro iedzīvotāju viedokli un informētību par bezdarbu Valkas rajonā.

Autore izsaka pateicību NVA Valkas filiāles vadītājas vietniecei Lindai Ščerbanei par atsaucību un sniegto informāciju par bezdarbu Valkas rajonā, kā arī par NVA Valkas filiāles aktivitātēm.

1. BEZDARBA JĒDZIENS UN BŪTĪBA

1.1. Bezdarba veidi

Plānveida ekonomika Austrumeiropā un bijušajā Padomju Savienībā sāka pāreju ap 1990.gadu, kam sekoja ļoti augsti nodarbinātības rādītāji un niecīgs bezdarba līmenis. Bet ražīgo darba vietu daudzums bija nepietiekams. Daudz strādnieku un firmu nodarbojās ar tādu preču izgatavošanu un pakalpojumu sniegšanu, kuru pieprasījums ātri kritās, jo plānošana bija atslābusi un tirgus – liberalizējies. Šīs neproduktīvās darba vietas nebija saistītas tikai ar zemās kvalitātes produkciju, bet ietvēra arī darba algu reālo kritumu, palielināja nedrošību un pazemināja darbinieku apmierinātību ar savu darbu. Tajā pašā laikā nozaru pieprasījums auga ļoti strauji – tāpat kā patēriņa preces, tirdzniecība un pakalpojumi, bet tie bija vāji attīstīti un saskārās ar dažādiem kavēkļiem, kas neļāva attīstīties, un potenciāli produktīvās darba vietas bija grūti radīt. Tādēļ darba tirgus politikas izaicinājums pārejas ekonomikā nebija tikai novērst nodarbinātības kritumu un bezdarba pieaugumu, bet arī sekmēt ražīgu darba vietu izveidošanu.¹ Kopš 90.gadu sākuma Latvijā bezdarbs ir kļuvis par ļoti nopietnu problēmu, kas agrāk nebija pazīstama. Bezdarbs ir gan ekonomiska, gan sociāla problēma, kas ir aktuāla jebkurā valstī. Sīkāk pētot bezdarba veidus, vispirms jānoskaidro – kas ir bezdarbs un bezdarbnieks?

Bezdarbs ir tāds stāvoklis ekonomikā, kad kvalificēts un darbaspējīgs iedzīvotājs var un vēlas strādāt saskaņā ar piedāvāto darba algas likmi, bet viņam nav darba.²

Bezdarbnieks – fiziska persona darbaspējīgā vecumā, kura nestrādā, kurai nav citu ienākumu vismaz minimālās darba samaksas apmērā, kura neveic uzņēmējdarbību un meklē darbu. Lai iegūtu bezdarbnieka statusu, personai pēc pieraksta vietas jāreģistrējas Valsts nodarbinātības dienestā un jāatgriežas šajā dienestā vismaz 1 reizi mēnesī. Personu par bezdarbnieku atzīst četrpadsmitajā diena pēc reģistrācijas Valsts nodarbinātības dienestā.³

Īslaicīgs (frikcionālais) bezdarbs nozīmē to, ka pastāv īslaicīgi nenodarbināti iedzīvotāji, kā arī tie, kas tikko ienāk darba tirgū un meklē savu pirmo darba vietu.⁴ Īslaicīgais bezdarbs ir

---

¹ Brown J.D., Earle J.S. Creating productive jobs in East European transition economies: a synthesis of firm-level studies. National Institute Economic Review, April 2008, N 204, p.2.

² Bikse V. Makroekonomika: Tālmācības kurss. – R: Izglītības soļi, 2003. – 78 lpp.

³ http://www.cvmarket.lv/career.php?menu=102&lastmenu=500&text_id=501&career_style=0, Bezdarbs un bezdarbnieks, Bezdarba skaidrojums, 09.04.2008

⁴ Bikse V. Makroekonomika: Tālmācības kurss. – R: Izglītības soļi, 2003. – 80 lpp.

normāla parādība, jo tas ietver mācību iestāžu absolventus, kas vēl tikai meklē darbu un nodarbinātos, kas nolēmuši mainīt darba vietu.

Strukturālais bezdarbs – laika gaitā mainās pieprasījuma struktūra, netiek pieprasīti kādas nozares izstrādājumi, mainās ražošanas tehnoloģija. Piemēram, vairs nav tik liela pieprasījuma Latvijas pārtikas produkcijai, tāpēc darbu zaudējuši un jaunu darbu nevar atrast bijušie mehanizatori, zootehniķi, agronomi u.c. Darbu vairs nevar atrast vienkāršo profesiju pārstāvji. Daudz strādnieku darbu nevar atrast, jo viņiem nav atbilstošas kvalifikācijas, darba iemaņu, ko pieprasa augstākā tehnoloģija.¹

Cikliskais bezdarbs izpaužas darba ņēmēju masveida atlaišanā, vidējā ekonomiskā cikla recesijas un bedres fāzē. Šāds bezdarbs Latvijā bija raksturīgs it īpaši 1931. un 1932.gadā.²

Sezonālais bezdarbs ir līdzīgs cikliskajam bezdarbam, arī to izraisa izmaiņas darba pieprasījumā. Tomēr šajā gadījumā izmaiņas ir iepriekš paredzamas un atkārtojas gadu no gada.³

Agrārais bezdarbs rodas, ja ģimene apsaimnieko sev piederošu zemes gabalu. Šādas ģimenes vienīgie ienākumi ir no pensijām, pabalstiem un pašu saražotās produkcijas.

Slēptais bezdarbs – šodien ļoti izplatīts Latvijā. Darba devēji atlaiž darbiniekus ilgstošā atvaļinājumā un nemaksā ne algu, ne sociālo nodokli par šo darbinieku.

Bezdarbs, kas saistās ar ārējās konkurences rezultātu gan eksporta, gan importa jomā – palielinoties konkurencei, daudz vietējo uzņēmumu bankrotē, līdz ar to daudz darbinieku zaudē darbu. Latvijā importa īpatsvars ir lielāks par eksporta īpatsvaru, un pašmāju produkcija tiek izspiesta no vietējā tirgus, kā rezultātā cilvēki zaudē darbu.

Piespiedu bezdarbs rodas tad, ja pastāv fiksēta darba alga, un tādējādi darbaspēka cena ir neelastīga.⁴

Daļējais bezdarbs – darba ņēmējs strādā nepilnu darba dienu vai darba nedēļu. Šī bezdarba forma var būt gan brīvprātīga, gan piespiedu. Daļējais brīvprātīgais bezdarbs ir pozitīvi vērtējams, jo atļauj jaunajām māmiņām un māsasaimniecēm strādāt daļu darba dienas, studentiem savienot studijas ar darbu, jauniešiem mācīties un apgūt profesiju, pensionāriem strādāt sava spēka ietvaros. Daļējais piespiedu bezdarbs saistās ar ražošanas un pakalpojumu sašaurināšanu lejupslīdes un bedres fāzē, rekonstrukcijas apstākļos.⁵

---

¹ http://www.cvmarket.lv/career.php?menu=102&lastmenu=500&text_id=501&career_style=0, Bezdarbs un bezdarbnieks, Bezdarba skaidrojums, 09.04.2008

² Libermanis G. Tirgus ekonomikas pamati un Latvija ceļā uz Eiropas Savienību. –R: KAMENE, 2003. – 240.lpp.

³ D., Birzniece J. Ekonomika. – R: KAMENE, 2001. – 93 lpp.

⁴ http://www.cvmarket.lv/career.php?menu=102&lastmenu=500&text_id=501&career_style=0, Bezdarbs un bezdarbnieks, Bezdarba skaidrojums, 09.04.2008

⁵ Turpat

Ekonomikas teorija atzīst tā saucamo **dabisko bezdarbu**, kas atbilst makroekonomiskam līdzsvaram un potenciālam IKP. Dabisko bezdarbu veido frikcionālais, strukturālais un sezonas bezdarbs. Savukārt, cikliskais bezdarbs jau nozīmē neizmantotus darbaspēka resursus. Dabiskais bezdarbs atbilst pilnai nodarbinātībai.¹

Pilnīga nodarbinātība nozīmē, ka vienīgie nenodarbinātie ekonomiski aktīvie cilvēki ir tie, kas maina darba vietu.²

1.2. Bezdarba mērīšana

Nodarbinātība un bezdarbs ir viena no svarīgākajām problēmām jebkurā valstī, jo tā rada virkni negatīvu ekonomisku, sociālu un politisku seku. Bezdarbs nozīmē nepilnīgu resursu izmantošanu, līdz ar to saražotā kopprodukta samazināšanos un iedzīvotāju dzīves līmeņa krišanos. Augsts bezdarbs, kas strauji pasliktina dzīves apstākļus, kā rāda vēsturiskā pieredze, var izraisīt valstī sociālo un politisko krīzi ar smagām sekām.³

Lai varētu analizēt bezdarbu un to mērīt, jāizdala divas iedzīvotāju grupas: ekonomiski aktīvie un ekonomiski neaktīvie iedzīvotāji.

Ekonomiski aktīvie iedzīvotāji ir tie, kas piedāvā savu darbu materiālo vērtību ražošanai vai pakalpojumu sniegšanai. Lielākā daļa no tiem ir nodarbinātie, taču šajā grupā ietilpst arī nestrādājošie iedzīvotāji, kuri aktīvi meklē darbu, un līdz ar to, uzskatāmi par bezdarbniekiem.⁴

Par **ekonomiski neaktīviem** uzskata iedzīvotājus līdz darbaspējas vecumam, kā arī virs tā, un specifiskas iedzīvotāju grupas, kuras nevar pieskaitīt ne pie nodarbinātiem, ne arī darba meklētājiem. Tie ir māsaimnieces, skolnieki un studenti, kas nestrādā, nestrādājošie pensionāri un invalīdi.⁵

Bezdarba mērīšanai izmanto tādu rādītāju kā bezdarba līmenis un bezdarba ilgums. **Bezdarba līmenis** ir Nodarbinātības valsts aģentūrā reģistrēto un bezdarbnieka statusu ieguvušo īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, procentos.⁶ Bezdarba līmeni aprēķina pēc formulas⁷:

---

¹ Šenfelde M. Makroekonomika, - R: RTU Izdevniecība, 2006. – 101.-102.lpp.

² Vilne D., Birzniece J. Ekonomika. – R: KAMENE, 2001. – 93.lpp.

³ Šenfelde M. Makroekonomika, - R: RTU Izdevniecība, 2006. – 99.lpp.

⁴ Turpat

⁵ Turpat

⁶ Bikse V. Makroekonomika: Tālmācības kurss. – R: Izglītības soļi, 2003. – 78 lpp.

⁷ Turpat

Bezdarba līmenis = bezdarbnieku skaits / ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits * 100 ¹

Tomēr bezdarba līmenis nav precīzs rādītājs, jo:

- personas, kas zaudējušas cerības atrast darbu, netiek uzskatītas par bezdarbniekiem;
- pastāv slēptais bezdarbs, ja cilvēks faktiski iz bez darba, bet skaitās bezalgas atvaļinājumā;
- cilvēki var būt reģistrēti kā bezdarbnieki, bet reāli darbojas „ēnu” ekonomikā;
- iespējama nepareizi sniegta informācija apsekojuma laikā un tml. ²

Vidējais bezdarba ilgums valstī arī raksturo izveidojušos situāciju. Par ilgstošu bezdarbnieku Latvijā uzskata bezdarbnieku, kas darbu nevar atrast ilgāk nekā 12 mēnešus. Mūsu valstī tāds ir gandrīz katrs ceturtais bezdarbnieks. Jo lielāks ir ilgstošā bezdarba īpatsvars, jo nopietnāka ir nodarbinātības problēma valstī. ³

Lai noteiktu bezdarbnieku skaitu, ir nepieciešama speciāla bezdarbnieku reģistrācija. Kopš 1992.gada janvāra to veic Nodarbinātības valsts aģentūra.

Tā kā tiek uzskatīts, ka šādā veidā aprēķināts bezdarba līmenis ir ļoti neprecīzs, tad bieži tiek izmantota ievērojamā ASV ekonomista Artura Ouena (Arthur Okun) formula. Ar šīs formulas palīdzību ir iespējams noskaidrot nesaražoto reālo iekšzemes kopproduktu, kas netiek saražots bezdarba dēļ.

Ja faktiskais bezdarba līmenis par 1,0 % ir lielāks nekā dabiskais bezdarba līmenis, tad nesaražotais reālais iekšzemes kopprodukts līdzinās 2 – 3 %. Šo sakarību dēvē par **Oukena likumu**.⁴ Oukena formula⁵:

$$(Y - Y^*) / (Y^*) = -b (u - u^*), \text{ kur}$$

Y - faktiskais IKP,

Y* - potenciālais IKP,

u – faktiskais bezdarba līmenis,

u* - dabiskais bezdarba līmenis,

b– IKP jūtīguma empīriskais koeficients attiecībā pret cikliskā bezdarba dinamiku.

¹ Libermanis G. Tirgus ekonomikas pamati un Latvija ceļā uz Eiropas Savienību. –R: KAMENE, 2003. – 242.lpp.

² Šenfelde M. Makroekonomika, - R: RTU Izdevniecība, 2006. – 100.lpp.

³ Turpat

⁴ Bikse V. Makroekonomika: Tālmācības kurss. – R: Izglītības soļi, 2003. – 82 lpp.

⁵ Šenfelde M. Makroekonomika, - R: RTU Izdevniecība, 2006. – 102.lpp.

Tas nozīmē, ka, ja faktiskais bezdarba līmenis pārsniedz dabisko par 1 %, tad saražotais kopprodukts atpaliek no potenciālā par 2-3 %.¹

1.3. Bezdarbnieka statusa iegūšana un zaudēšana

Lai iegūtu bezdarbnieka statusu, vispirms personai jāreģistrējas Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) jebkurā filiālē vai sektorā, neatkarīgi no deklarētās dzīvesvietas. **Tiesības uz bezdarbnieka statusu pēc reģistrēšanās Nodarbinātības valsts aģentūrā ir personai, kura:**

- nestrādā (nav uzskatāma par darba ņēmēju vai pašnodarbināto saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”);
- meklē darbu;
- ir darbspējīga un gatava nekavējoties stāties darba attiecībās;
- ir sasniegusi 15 gadu vecumu;
- nav sasniegusi valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo vecumu;
- neiegūst izglītību klātienē vispārējās vidējās vai profesionālās vidējās izglītības iestādē, izņemot vakarskolu;
- neveic komercdarbību vai tās komercdarbība apturēta saskaņā ar normatīvajiem aktiem;
- nav pilnā valsts apgādībā.²

Par darbspējīgu Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likuma izpratnē uzskatāma arī persona, kurai ir noteikta invaliditāte, izņemot gadījumus, kad veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisija ir noteikusi 100 % darbspēju zaudējumu.³

Tā kā bezdarbnieka statusu ieguvušai personai ir ne tikai tiesības, bet arī pienākumi, šo status ir iespējams arī zaudēt, neievērojot un neizpildot savus bezdarbnieka pienākumus. Bezdarbnieka statusa zaudēšanas pamats ir:

- darba ņēmēja vai pašnodarbinātā statusa iegūšana uz nenoteiktu laiku vai uz laiku, kas ilgāks par diviem mēnešiem, saskaņā ar likumu “Par valsts sociālo apdrošināšanu”, izņemot iesaistīšanos aktīvajos nodarbinātības pasākumos;

¹ Šenfelde M. Makroekonomika, - R: RTU Izdevniecība, 2006. – 102.lpp.

² <http://www.nva.lv/index.php?cid=3#bdstatus>, Bezdarbnieka statusa iegūšana, 08.04.2009

³ Turpat

- valsts vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamā vecuma sasniegšana;
- nonākšana pilnā valsts apgādībā;
- izglītības iegūšanas uzsākšana klātienē vispārējās vidējās vai profesionālās vidējās izglītības iestādē, izņemot vakarskolu;
- atteikšanās no piemērota darba piedāvājuma divas reizes;
- bezdarbnieka pienākumu nepildīšana bez attaisnojoša iemesla;
- nepatiesu ziņu sniegšana bezdarbnieka statusa iegūšanai un saglabāšanai;
- pārcelšanās uz pastāvīgu dzīvi ārpus Eiropas Savienības, ja Latvijai saistošos starptautiskajos līgumos nav noteikts citādi;
- 100 procentu darbaspēju zaudējums;
- atjaunošana darbā ar tiesas spriedumu;
- bezdarbnieka nāve;
- atteikšanās no bezdarbnieka statusa, iesniedzot attiecīgu paziņojumu NVA.¹

Lēmumu par bezdarbnieka statusa zaudēšanu pieņem NVA vienas darba dienas laikā pēc iepriekš minēto bezdarbnieka statusa zaudēšanas nosacījumu konstatēšanas. Šādā gadījumā persona zaudē bezdarbnieka statusu ar dienu, kad iestājies attiecīgais bezdarbnieka statusa zaudēšanas nosacījums.²

Tomēr bezdarbnieka status var atgūt, izpildot vairākus nosacījumus, bet tādā gadījumā šis statuss atjaunojas tikai pēc 3 mēnešiem.

1.4. Aktuālākās bezdarba problēmas

Bezdarbs ir gan cēlonis, gan sekas daudzām problēmām. Šādas problēmas rodas sakarā ar valsts ekonomiskās sistēmas nepilnībām, iedzīvotāju izglītības trūkumu, darbaspēka mobilitāti, motivācijas trūkumu.

Darbaspēka aizplūšana. Šī problēma tiek apskatīta kā pirmā, jo pēdējos gados tā kļuvusi ļoti aktuāla Latvijā. Galvenais faktors, kāpēc tik daudz cilvēku dodas strādāt uz ārzemēm, ir lielāks atalgojums. Visvairāk aizplūstošā darbaspēka sastāda jaunāko vecumgrupu (25 – 34 g.v.) pārstāvji. Arī vīrieši vairāk nekā sievietes un Latvijas pilsoņi vairāk nekā nepilsoņi izceļo darba meklējumos.³ Labklājības Ministrija veikusi pētījumu, kurā

¹ <http://www.nva.lv/index.php?cid=3#bdstatus>, Bezdarbnieka statusa zaudēšana un iegūšana no jauna, 08.04.2009

² Turpat

³ Krišjāne Z., Eglīte P., Bērziņš M., Brants M., Zariņa I.B., Niklass M. LU pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” : 5.ceturkšņa progresa ziņojuma papildinājums, 2.pielikums. – R: LU, 2006. – 4.-5 lpp.

ar aptaujas palīdzību noskaidrots, ka visās vecuma grupās gan vīriešiem, gan sievietēm galvenais iemesls, kāpēc tie dodas strādāt ārpus Latvijas, ir atalgojums. Nozīmīga motivācija, īpaši jaunāko vecumgrupu vidū, ir vēlme iegūt pieredzi. Pieredzes iegūšana bieži ir saistīta arī ar valodas mācīšanos. Ārvalstīs nostrādātais laiks ir visai dažāds. Vidēji ārvalstīs strādājuši apmēram gadu. Sievietēm raksturīgs īsāks citā valstī nostrādātais laiks. Jaunieši ārvalstīs visbiežāk strādājuši neilgi – līdz 3 mēnešiem.¹ Visvairāk darbaspēka no Latvijas aizplūst uz tādām valstīm kā Vācija, Īrija, Lielbritānija, Zviedrija, ASV un Krievija.

Pārkvalifikācija. Šodien uzņēmumos arvien biežāk tiek ieviestas jaunas tehnoloģijas. Lai darbinieki varētu strādāt ar jaunajām tehnoloģijām vai ieņemt citu amatu uzņēmumā, ir nepieciešama pārkvalifikācija. Tomēr ne vienmēr vadītājs ir ar mieru pārkvalificēt darbiniekus, jo tas prasa papildus izmaksas. Bieži darbiniekus atlaiž, lai izvairītos no papildus grūtībām un pieņem jaunus darbiniekus, kuri prot strādāt ar jaunajām tehnoloģijām.

Vecuma ierobežojumi. Bieži darba meklētāji tiek diskriminēti, jo darba devējs vēlas pieņemt darbā tikai kādas noteiktas vecuma grupas pārstāvi. Presē ļoti bieži sastopami sludinājumi, kas prasa atsaukties tikai noteikta vecuma cilvēkus, pārsvarā vecuma grupā no 25 – 35 gadiem. Pēc Centrālā statistikas biroja datiem, darba meklētāju īpatsvars 2008.gadā bija 7,5 % (īpatsvars no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaita), kas ir par 1,5 % augstāks kā 2007.gadā, un šim rādītājam ir tendence palielināties.²

Emigrantu pieplūdums. Pēc Latvijas pievienošanai Šengenas zonai, valsts ir kļuvusi atvērta emigrantiem, kas ierodas darba meklējumos. Tas ir saistīts ar vairākām problēmām, kā, piemēram, profesionālo apmācību, dokumentācijas sakārtošanu. Emigrantu pieplūdums arī samazina darba iespējas vietējiem iedzīvotājiem, kas šodien jau tā ir mazas.

Labāk atalgota darba meklējumi. Cilvēki vienmēr ir tiekušies pēc labākiem dzīves apstākļiem un līdz ar to arī pēc labāk atalgota darba. Šī parādība liekas loģiska un saprotama, tomēr tā atstāj arī negatīvas sekas – tā palielina bezdarbnieku skaitu un bezdarba ilgumu.

Bezdarbnieka pabalsts. Tā kā Latvijā šis pabalsts nav augsts, tad tas nemudina cilvēkus nestrādāt. Tiesības saņemt bezdarbnieka pabalstu ir:

- piešķirts bezdarbnieka statuss;
- kopējais apdrošināšanas (darba) stāžs ir ne mazāks par vienu gadu;

---

¹ http://www.darbatirgus.gov.lv/doc_upl/darbsp_geogr_mob_Apvienotais2_dala.pdf, Ārējās migrācijas plūsmu iespējamie virzieni un prognozes, 165. lpp., 28.04.2008

² <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>, Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes, 08.04.2009

- ir veiktas obligātās sociālās apdrošināšanas iemaksas bezdarba gadījumam ne mazāk kā 12 mēnešus pēdējo 18 mēnešu periodā pirms bezdarbnieka statusa iegūšanas dienas.¹

Izmaksājamā bezdarbnieka pabalsta apmērs ir atkarīgs no bezdarba ilguma. Ja pabalstu ir tiesības saņemt:

4 mēnešus –

- pirmos 2 mēnešus tas tiek izmaksāts 100 % piešķirtajā pabalsta apmērā,
- pēdējos 2 mēnešus tas tiek izmaksāts – 75 % no piešķirtā pabalsta apmēra;

6 mēnešus –

- pirmos 2 mēnešus tas tiek izmaksāts 100 % piešķirtajā pabalsta apmērā,
- nākamos 2 mēnešus tas tiek izmaksāts – 75 % no piešķirtā pabalsta apmēra,
- pēdējos 2 mēnešus tas tiek izmaksāts – 50 % no piešķirtā pabalsta apmēra;

9 mēnešus –

- pirmos 3 mēnešus tas tiek izmaksāts 100 % piešķirtajā pabalsta apmērā,
- nākamos 3 mēnešus tas tiek izmaksāts – 75 % no piešķirtā pabalsta apmēra,
- pēdējos 3 mēnešus tas tiek izmaksāts – 50 % no piešķirtā pabalsta apmēra.²

Sakarība starp bezdarba līmeni un inflāciju. Starp bezdarba līmeni un inflāciju pastāv sakarība, ko attēlo Filipa līkne – zemāks inflācijas līmenis valstī ir panākams, bet cena par to ir augstāks bezdarba līmenis. Šeit var minēt arī saistību ar IKP, jo, neskatoties uz to, ka pēdējos gados Latvijā šis rādītājs bija ļoti augsts, tas nespēja glābt Latvijas ekonomiku no pārkaršanas.³

1.5. Bezdarba iemesli un bezdarbam pakļautās riska grupas

Bezdarbam var būt daudz dažādu iemeslu, tāpēc būtu lietderīgi aplūkot mūsdienās visaktuālākos bezdarba iemeslu.

Daudz nestrādājošo darba meklētāju un slēpto bezdarbnieku savu pēdējo darba vietu atstājuši sakarā ar **grūtniecības atvaļinājumu, bērna vai aprūpējama pieaugušā kopšanu** (protams, šis iemesls skar galvenokārt sievietes). Jaunās māmiņas ar bērniem no 1,5 – 2

¹<http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=678>, Bezdarbnieka pabalsts, 08.04.2009

²<http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=678>, Bezdarbnieka pabalsts, 08.04.2009

³ Vanags A., Hansen M. Stagflation in Latvia: how long, how far, how deep? Baltic Journal of Economics, 2008, N 8, vol.1, p.1-2.

gadiem pārsvarā nav pieejamas darbam. Savukārt vecāku bērnu māmiņu vidū ir pietiekami daudz tādu, kuras labprāt strādātu, ja piemērots darbs tiktu piedāvāts.¹

Lielu daļu slēpto bezdarbnieku sastāda **pensionāri**, kuriem ir ļoti grūti darba tirgū konkurēt ar citu vecuma grupu pārstāvjiem.

Daļa cilvēku pamet savu darbu **maza atalgojuma dēļ**, kas arī ir iemesls bezdarbnieku skaita pieaugumam.

Daudz cilvēku nestrādā, jo **mācās vai studē**, un bieži mācības ar darbu ir ļoti grūti savienot. Bieži arī darba devējs nevēlas pieņemt darbā skolnieku vai studentu, jo tas rada papildus sarežģījumus, piemēram, students, kurš studē dienas nodaļā, nevarēs strādāt pilnu darba dienu.

Daļa cilvēku nonāk bezdarbnieku rindās, jo viņus **neapmierina darbs vai darba apstākļi**.

Cilvēks kļūst par bezdarbnieku arī tad, ja viņu piemeklē kāda **nopietna slimība vai invaliditāte**, kuras dēļ šis cilvēks vairs nav spējīgs strādāt.

Ļoti aktuāls bezdarba iemesls šodien – **darbinieku skaita samazināšana un uzņēmuma likvidācija**.

Daļa cilvēku zaudē darbu, ja pirms tam **strādājuši darbu uz noteiktu laiku vai sezonas darbu**.

Nozīmīgu bezdarbnieku daļu veido **personas bez darba pieredzes**, jo darba devējs labprātāk pieņems darbā pieredzējušu darbinieku nevis „iesācēju” darba tirgū.

Daudz bezdarbnieku ir arī no tā saucamajām riska grupām – **narkomāni, alkoholiķi, bezpajumtnieki, personas, kas bijušas ieslodzījumā**.

Pēc 2007.gadā veiktā pētījuma Latvijas pašvaldībās, var izdalīt dažādas bezdarba riskam pakļautās grupas²:

- 1) pirmspensijas vecuma cilvēki, īpaši sievietes;
- 2) jaunieši ar zemu izglītības un prasmju līmeni;
- 3) jaunieši bez darba pieredzes;
- 4) sievietes pēc bērna kopšanas atvaļinājuma;
- 5) nepilno ģimeņu vecāki (mātes, kuras vienas audzina bērnus);
- 6) cilvēki ar invaliditāti un veselības traucējumiem (to skaitā personas ar garīga rakstura traucējumiem);
- 7) personas ar atkarībām, īpaši ar alkoholisma problēmām;

¹ Koroļeva I., Trapenciere I., Pranka M., Mieriņa I., Kārkliņa I., Trapencieris M. Bezdarba un sociālās atstumtības iemesli un ilgums. –R: LR Labklājības ministrija, 2007. – 87.lpp.

² Koroļeva I., Trapenciere I., Pranka M., Mieriņa I., Kārkliņa I., Trapencieris M. Bezdarba un sociālās atstumtības iemesli un ilgums. –R: LR Labklājības ministrija, 2007. – 297.lpp.

8) personas, kas atgriezušās no ieslodzījuma vietām.

Jauniešu integrācija darba tirgū dažādās Eiropas valstīs ievērojami atšķiras. Ir izteiktas daudznacionālās atšķirības ne tikai jauniešu nodarbinātības nosacījumos, bet arī to darbu kvalitātes nosacījumos, kuros ir nodarbināti jaunieši. Nozīmīgākais strukturālais faktors, kas ir pamatā šai problēmai, ir visaptverošs ekonomikas stāvoklis dažādās valstīs. Piemēram, bezdarba rādītāji ievērojami atšķiras starp dažādām valstīm. Arī ar attiecību pret bezdarba ciklisko tendenci var būt novērojamas atšķirības starp valstīm. Jauni cilvēki ir visjūtīgākie pret bezdarbu, jo viņu pozīcija rindā pēc darba pasliktinās, kad nodarbinātības līmenis samazinās. Iemesls šim stāvoklim ir darba tirgus jaunpieņacēju augstās profesionālās sagatavošanas izmaksas, salīdzinot ar pieredzējušajiem darbiniekiem. Otrs strukturālais faktors, kas varētu būt svarīgs pārejas procesā, ir jauniešu plūsmas lielums, darbaspēka izglītības līmenis un darba tirgus profesionālā struktūra.¹

1.6. Bezdarba sekas

Bezdarbs ir negatīva parādība ne tikai ekonomikai, bet arī sabiedrībai, jo tas sev līdzi nes dažādas nelabvēlīgas sekas. Šīs sekas var iedalīt ekonomiskajās un sociālajās:

1. ekonomiskās sekas:

- tiek saražots mazāks iekšzemes kopprodukta apjoms, savukārt tā sekas ir iedzīvotāju personisko ienākumu un uzkrājumu zaudējums;
- pastāv prasmju zudums: strādājošiem, kuri ir nenodarbināti ilgu laika periodu, var būt problemātiski saglabāt savas prasmes iepriekšējā līmenī;
- vēl viens zaudējums sabiedrībai ir nodokļu iekasēšana bezdarba pabalstiem, jo ir nepieciešams iegūt naudu, lai maksātu sociālās nodrošināšanas pabalstus tiem, kuri ir bez darba. Ja bezdarba līmeni var samazināt, tad šo naudu var izmantot pensijām, skolām, slimnīcām, ceļiem utt.;
- cilvēkiem, kuri zaudējuši savas darba vietas, pazeminās dzīves standarts, un tas pats notiek ar viņu apgādājamajiem;²
- samazinās cilvēciskā kapitāla kvalitāte, proti, mazinās strādātāju mobilitāte, krītas viņu kvalifikācija, zūd darba pieredze un iemaņas;
- bezdarbs ietekmē cilvēka veselības stāvokli.³

¹ Wolbers M.H.J. Patterns of labour market entry. ACTA Sociologica, 2007, N 50, vol.3, p.190.

² http://www.cvmarket.lv/career.php?menu=102&lastmenu=500&text_id=501&career_style=0, Bezdarbs un bezdarbnieks, Bezdarbs un tā sekas, 09.04.2008

³ Bikse V. Makroekonomika: Tālmācības kurss. – R: Izglītības soļi, 2003. – 84 lpp.

2.sociālās sekas:

- pieaug noziedzība, alkoholisms, un narkomānija, jo cilvēki krīt arvien lielākā depresijā un viņus pārņem nolemtības sajūta;
- bezdarbs var atstāt graužošanas sekas uz darbu zaudējošo cilvēku morāli, viņi jūtas atstumti un nevajadzīgi;¹
- darba zaudēšana skar cilvēka pašapziņu, jo viņiem nav iespējas pašrealizēties;
- bezdarbs var apdraudēt savstarpējās attiecības ģimenē.²

1.7.Nodarbinātības politika

Padomju ekonomikā bezdarbs oficiāli neeksistēja. Padomju konstitūcija noteica, ka ikvienam ir gan tiesības, gan pienākumi pret darbu, bet rezultātā nebija atbalsta sistēmas bezdarbniekiem. Ar bezdarba problēmas parādīšanos, 1991.gadā visas trīs Baltijas valstis tika iepazīstinātas ar bezdarbnieku pabalstu, kuru reformēja 90.gadu otrajā pusē (1997.gadā Latvijā, 1996.gadā Lietuvā, 2002.gadā Igaunijā). Šo reformāciju sāka ar to, ka valstis tika iepazīstinātas ar bezdarba apdrošināšanu un nodarbinātības politiku.³

Latvijas nodarbinātības politika ir cieši saistīta ar ES nodarbinātības politiku. Dalībvalstis un Kopiena izstrādā koordinētu stratēģiju nodarbinātības jomā. Latvijas nodarbinātības politika balstās uz ES nodarbinātības stratēģiju un Eiropas Padomes Lisabonā formulētiem ilgtermiņa nodarbinātības mērķiem – 2010.gadā sasniegt ES caurmērā 70 % nodarbinātības līmeni, t.sk. sievietēm 60 % un pirmspensijas iedzīvotājiem 55 – 64 gadu vecuma grupā – 50% līmeni. 2008.gada pavasarī Eiropadome apstiprināja Integrētās pamatnostādnes izaugsmei un nodarbinātībai 2008. – 2010.gadam un dalībvalstu specifiskās rekomendācijas, kas iezīmē jauno Lisabonas stratēģijas ciklu. Nodarbinātības politikas jomā Latvijai tiek rekomendēts, īstenojot integrēto elastdrošības pieeju, pastiprināt centieni, lai palielinātu darbaspēka piedāvājumu un ražīgumu, uzlabojot darbaspēka aktivizēšanu un reģionālo mobilitāti, kā arī pilnveidot izglītības un apmācības sistēmas spēju reaģēt uz darba tirgus vajadzībām, ieviešot mūžizglītības sistēmu.⁴

¹ http://www.cvmarket.lv/career.php?menu=102&lastmenu=500&text_id=501&career_style=0, Bezdarbs un bezdarbnieks, Bezdarbs un tā sekas, 09.04.2008

² Bikse V. Makroekonomika: Tālmācības kurss. – R: Izglītības soļi, 2003. – 84 lpp.

³ Paas T., Hinnosaar M., Masso J., Szirko O. University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration „Social protection systems in the Baltic States”, 2008, p.39.

⁴ Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2008.g.dec. – 67.lpp.

Tirgus ekonomikas valstīs nodarbinātības veicināšanas politika ir viens no svarīgākajiem valdības makroekonomiskās politikas virzieniem. Lai samazinātu bezdarbu un stimulētu nodarbinātību, īstenotu valsts politiku darba tirgū, Latvijā tiek īstenoti vairāki pasākumi:

- 1) Valsts politiku bezdarba samazināšanas un bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta jomā īsteno **Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA)**, kura nodarbojas ar:
  - darba tirgus analizēšanu un prognozēšanu;
  - bezdarba cēloņu pētīšanu;
  - bezdarbnieku reģistrēšanu un viņu sociālās aizsardzības nodrošināšanu;
  - informācijas sniegšanu par brīvajām darba vietām;
  - bezdarbnieku profesionālo orientāciju un iekārtošanu citā piemērotā darbā;
  - bezdarbnieku apmācību, pārkvalificēšanu un kvalifikācijas celšanu;
  - pagaidu sabiedrisko darbu (algotu un nesamaksātu) organizēšanu;
- 2) **darba devēji tiek stimulēti papildu darba vietu izveidošanai;**
- 3) Labklājības ministrija izstrādā projektus **nodarbinātības problēmu risināšanai Latgales rajonos;**
- 4) lai novērstu strādnieku atlaišanu no darba vai arī atbalstītu firmas, reģionus papildu darba vietu radīšanai, vairākās industriāli attīstītās valstīs **valdība piešķir subsīdijas** uzņēmumiem, kas nonākuši īslaicīgās finansiālās grūtībās;¹
- 5) **jauniešu nodarbinātības līmeņa paaugstināšana** – Profesionālās karjeras izvēles valsts aģentūra (PKIVA) sniedz individuālas un grupu konsultācijas izglītības un profesijas izvēlē, profesionālās piemērotības noteikšanā un karjeras plānošanā. Lai risinātu esošās jauniešu bezdarbnieku problēmas un integrāciju darba tirgū, jaunieši tiek iesaistīti NVA organizētajos aktīvos nodarbinātības pasākumos. Ar Eiropas Sociālā fonda atbalstu tiek realizēti vairāki projekti jauniešu konkurētspējas paaugstināšanai, piemēram, pasākums „Darba prakšu vietu nodrošināšana jauniešiem bezdarbniekiem”, skolēnu nodarbināšana vasarā, kā arī no 2007.gada tiek īstenots jauniešu vasaras nodarbinātības projekts ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu izcelsmes jauniešiem;²
- 6) Latvijā vēl ir ievērojamas rezerves **sieviešu iesaistīšanai nodarbinātībā**. Kā liecina Centrālās statistikas pārvaldes veiktais apsekojums, 43 % sieviešu, kurām ir bērns vecumā līdz 6 gadiem, nestrādā. Šīs mērķgrupas piesaistei nodarbinātībā tiek īstenots pasākums „Motivācijas paaugstināšana un profesionālā apmācība bezdarbniekiem pēc bērna kopšanas atvaļinājuma”;

¹ Bikse V. Makroekonomika: Tālmācības kurss. – R: Izglītības soļi, 2003. – 84 – 85 lpp.

² Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2008.g.dec. – 68.-69.lpp.

- 7) sakarā ar demogrāfisko krīzi arvien lielāka vērtība tiek pievērsta **darbaspēka novecošanās** procesiem. NVA veic dažādus nodarbinātības pasākumus tieši vecāka gadagājuma cilvēkiem;
- 8) Latvijā ir relatīvi augsts **nedeklarētās nodarbinātības līmenis**, it sevišķi būvniecībā, apstrādes rūpniecībā, lauksaimniecībā un transporta pakalpojumos. Nelegālās nodarbinātības samazināšanai Labklājības ministrija izstrādājusi un Ministru kabinets ir apstiprinājis Pasākumu plānu 2005.-2009.gadam;
- 9) **izglītības un arodapmācības uzlabošana** – ieguldījumiem jānodrošina būtiski uzlabojumi izglītības sistēmas spējā pielāgoties darba tirgus mainīgajām prasībām, jāuzlabo visu līmeņu izglītības pieejamība, jāpalielina reģionālo pašvaldību un darba devēju līdzdalība un atbildība profesionālās izglītības pieejamības nodrošināšanā, jārada efektīva mūža izglītības sistēma;¹
- 10) sakarā ar pieaugošo ekonomikas globalizāciju, tehnoloģiju straujo attīstību un negatīviem demogrāfiskiem procesiem Eiropas nodarbinātības stratēģijā arvien lielāka uzmanība tiek pievērsta **darba tirgus elastības un nodarbinātības drošības jeb elastdrošības** jautājumiem. Nepieciešams panākt, lai darba likumdošana un darba līgumi būtu pietiekami elastīgi un atbilstu kā darba devēja, tā darba ņēmēja interesēm;
- 11) izmaiņas darba tirgū savlaicīgai darba tirgus pieprasījuma un piedāvājuma līdzsvarošanai izraisa nepieciešamību attīstīt **darba tirgus prognozēšanas** sistēmu. Ministru kabinets ir noteicis Ekonomikas ministriju, sākot ar 2007.gada 1.jūliju, par atbildīgo iestādi darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēšanas koordinēšanai valstī;²
- 12) svarīgi ir veidot apstākļus drošai un veselībai nekaitīgai darba videi, **nodrošinot drošību darbā**. Nozīmīgs pasākums darba aizsardzības jomā ir 2008.gadā apstiprinātās „Darba aizsardzības jomas attīstības pamatnostādnes 2008.-2013.gadam”. Tas ir vidēja termiņa plānošanas dokuments, kurā atspoguļota esošā situācija, identificētas problēmas, noteikti galvenie attīstības virzieni un sasniedzamie mērķi un indikatori darba aizsardzības jomā. Pamatnostādņu mērķis ir uzlabot darba apstākļus uzņēmumos un samazināt nelaiemes gadījumos darbā bojā gājušo skaitu (uz 100 000 iedzīvotājiem) par 30 %.³

¹ Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2007.g.jūl. – 77 – 79 lpp.

² Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2007.g.dec. – 82 – 83 lpp.

³ Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2008.g.dec. – 69.lpp.

1.8. Apmācības iespējas

NVA piedāvā bezdarbniekiem plašas apmācību iespējas, kas palīdz šiem cilvēkiem uzlabot savu kvalifikāciju vai arī iegūt pavisam citu, lai šie cilvēki spētu konkurēt darba tirgū. Šādas apmācības ir ļoti svarīgas, jo cilvēkiem, kas zaudējuši darbu, nav līdzekļu mācībām, bet NVA piedāvātās apmācības ir bez maksas un dažās no tām bezdarbniekiem tiek piešķirtas ikmēneša stipendijas.

Neformālās izglītības ieguve ietver neformālās izglītības programmu apguvi bezdarbniekiem un darba meklētājiem, kas ietver mainīgajām darba tirgus prasībām atbilstošu sistematizētu sociālo un profesionālo pamata prasmju apguvi. Bezdarbnieku un darba meklētāju iesaista neformālās izglītības programmu apgūvē, ja viņa prasmes neatbilst mainīgajām darba tirgus prasmēm (vai šīs prasmes ir nepietiekamas), un šī iemesla dēļ ir grūti atrast darbu.¹ Neformālās izglītības ieguve tiek organizēta vairākās programmās un katrs pats var izvēlēties, kādas zināšanas ir visvairāk nepieciešamas. Programmas veido 48 moduļi, kuros ir iespējams apgūt gan dažādas valodas, gan datorzinības, gan vadības zinības, gan lietvedību. Šīs programmas ir ļoti plašas un katrs interesents var apgūt zināšanas atbilstoši savām spējām, jo tiek organizētas arī apmācību grupas iesācējiem.

Sadarbībā ar Eiropas Sociālo fondu, NVA organizē **bezdarbnieku apmācību, pārkvalifikāciju un kvalifikācijas paaugstināšanu**. Šī projekta mērķis ir uzlabot bezdarbnieku integrēšanās iespējas darba tirgū, veicinot nodarbinātības paaugstināšanu valsts un reģionu līmenī.² Šis projekts palīdz tiem bezdarbniekiem, kuru kvalifikācija vai iegūtā profesija dotajā brīdī nav pieprasīta darba tirgū vai arī kvalifikācija ir pārāk zema, lai atrastu darbu.

NVA organizē **profesionālo apmācību elektroniskās apmācības formā**, kas paredzēta bezdarbniekiem, kuriem noteikta invaliditāte. Šī projekta mērķis ir profesionālo zināšanu un prasmju apguve, nodrošinot profesionālās kvalifikācijas ieguvu; mazināt sociālās atstumtības risku, radot vienlīdzīgas iespējas personām, kuras vēlas iekļūt darba tirgū; veicināt ģimenes un darba dzīves līdzsvarošanu un iekārtošanos pastāvīgā darbā.³ Šīs apmācības tiek īstenotas neklātienē – e-apmācībā, un bezdarbnieki tiek nodrošināti ar visu nepieciešamo tehnisko aprīkojumu – datortehniku, interneta pieslēgumu, kā arī ar tehniskā aprīkojuma uzturēšanu. Apmācību laikā bezdarbnieki ir nodrošināti arī ar dažādu speciālistu palīdzību, piemēram, psihologu, ārstu, pedagogu palīdzību. Šīs apmācības tiek organizētas tādās

¹ <http://www.nva.lv/index.php?cid=3#5>, Neformālās izglītības ieguve, 09.04.2009

² <http://www.nva.lv/index.php?cid=3#5>, Bezdarbnieku apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, 09.04.2009

³ <http://www.nva.lv/index.php?cid=3#einval>, E-apmācība invalīdiem, 16.04.2009

profesijās, kuras ir pieprasītas darba tirgū, lai pēc apmācību beigām personai būtu iespējas atrast atbilstošu darbu.

Praktiskā apmācība ir bezdarbnieka praktiska apmācība pie darba devēja, lai sagatavotu darba devējam nepieciešamo speciālistu, ja darbībai noteiktajā profesijā nav nepieciešams valsts atzīts izglītības dokuments vai, ja bezdarbnieks ir ieguvis profesionālo kvalifikāciju, bet ir zaudējis darba iemaņas un profesionālās prasmes. Praktiskā apmācība ietver darba iemaņu un profesionālo prasmju atjaunošanu, kas ilgst ne vairāk kā trīs mēnešus, kā arī jaunu profesiju iegūvi, kuras kopējais ilgums nevar pārsniegt sešus mēnešus. Praktisko apmācību organizē, ja darba devējs uzņemas saistības pēc apmācības beigšanas pieņemt bezdarbnieku darbā un nodarbināt attiecīgajā profesijā ne mazāk kā sešus mēnešus.¹

NVA organizētās **karjeras konsultācijas** paredz, ka bezdarbniekiem ir iespējas plānot savu karjeru, izvēlēties atbilstošu profesiju ar kvalificēta speciālista palīdzību. Ir iespējamas gan individuālas konsultācijas, gan grupu konsultācijas, gan arī dažādi semināri. Šo konsultāciju laikā tiek noteikta profesionālā piemērotība, kā arī iespējas, kā tālāk rīkoties un attīstīt savu karjeru.

Konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi (KPP) ir vērsti uz bezdarbnieku, darba meklētāju un bezdarba riskam pakļauto personu konkurētspējas veicināšanu darba tirgū. KPP ietver individuālas konsultācijas un grupu nodarbības (kursi, semināri, lekcijas) darba meklēšanas metožu apguvei, psiholoģiskam atbalstam un darba tirgum nepieciešamo pamatprasmju un iemaņu apguvei.² Šo pasākumu ietvaros ir pieejami dažāda ilguma kursi – no 1 – 36 akadēmiskajām stundām. Manuprāt, KPP ir ļoti svarīgi, jo cilvēki, kas zaudējuši darbu vai nevar to atrast, bieži zaudē ticību savām spējām. Viņiem nereti liekas, ka nav konkurētspējīgi darba tirgū un līdz ar to krīt depresijā. KPP palīdz šiem cilvēkiem atgūt ticību savām spējām un mudina nepadoties, bet meklēt darbu, kas atbilst viņu spējām.

1.9. Neregistrētā nodarbinātība

Oficiālais darbaspēka tirgus Eiropas Savienībā ne vienmēr ir tik nevainojams un likumīgs kā varētu gaidīt. Līdz mūsdienām ir bijis vispārīgi pieņemts, ka formālā ekonomika ir atdalīta un nošķirta no neformālās ekonomikas. 2007.gadā aptaujājot 26,659 cilvēkus ES valstīs, atklājās, ka apmēram 5 % no visiem oficiāli nodarbinātajiem saņem un slēpj nedeklarētos ienākumus no saviem formālajiem darba devējiem. Šo nedeklarēto ienākumu

¹ <http://www.nva.lv/index.php?cid=3#prakt>, Praktiskā apmācība (pie darba devēja), 16.04.2009

² <http://www.nva.lv/index.php?cid=3#pkp>, Konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi (KPP), 16.04.2009

apjoms ir vidēji 2/5 no darba algas. Tomēr šī nodarbinātības tendence nav vienmērīgi sadalīta visā ES. Šī šķietami formālā nodarbinātība ir vairāk izplatīta Centrāleiropā un Austrumeiropā, kur nedeklarētos ienākumus vairāk ir iespējams maksāt par regulāri nostrādātajām stundām, kamēr kontinentālajā Eiropā un Ziemeļu valstīs nedeklarētie ienākumi ir mazāk izplatīti un parasti tikai par virsstundām vai papildus darbu.¹

Iegūt precīzus datus par bezdarbnieku skaitu ir ļoti grūti, ja valstī pastāv neregistrētā nodarbinātība. Neregistrētā nodarbinātība ir darbs bez līguma, daļa algas „aplloksnē”, neapmaksātas virsstundas un nepareiza darba laika uzskaitē.²

Stājoties darbā, darbiniekiem jānoslēdz rakstisks darba līgums, taču bieži tos aizstāj vien mutiska vienošanās. Šāda rīcība liedz darba ņēmējam saņemt paredzētās sociālās garantijas, kā arī neaizsargā saslimšanas gadījumā. Tātad, darba ņēmējs, nenoslēdzot darba līgumu, pats sev daudz atņem. Neregistrētā nodarbinātība ir ļoti liela problēma, jo ēnu ekonomika atņem naudu slimnīcām, pensijām, skolām u.c. Kā ļoti svarīgu nelegālās nodarbinātības iemeslu cilvēki parasti min, ka tā ir iespējams nopelnīt vairāk, bet tas ir tikai mīts. Labklājības ministrija 2006.gadā veica pētījumu par darba algām un atklāja, ka tie, kas strādā bez darba līguma, par līdzīgu darbu saņem par ~ 10 % mazāk nekā tie, kam ir darba līgums un kas samaksā nodokļus kaut no nelielas algas daļas. Nākas secināt, ka ļoti daudz cilvēku nav informēti par sociālo garantiju nepieciešamību, jo cilvēki vairāk dzīvo šodienai nevis rītdienai. Vēl ļoti svarīgs nelegālās nodarbinātības iemesls ir zems izglītības līmenis, jo cilvēki bez izglītības ir gatavi strādāt vienalga kādu darbu un vienalga ar kādiem noteikumiem. Kā ļoti būtisku iemeslu neregistrētajai nodarbinātībai, ņemot vērā mūsdienu cilvēka dzīvesveidu, varētu minēt arī cilvēku neticību tam, ka viņi sasniegs pensijas vecumu. Tāpēc daudz nelegāli nodarbināto neuzskata, ka par viņiem būtu jāveic iemaksas pensiju fondos un citi sociālie maksājumi.

2007.gadā Latvijas Universitāte veica pētījumu par neregistrēto nodarbinātību. Aplūkojot neregistrētās nodarbinātības analīzi reģionālajā aspektā, nākas secināt, ka pēc 2006.gada datiem Bauskas rajonā ir vislielākais respondentu skaits, kam ir „aplloksņu algas”, bet vismazākais – Rīgā un Rīgas rajonā.

Galvenie neregistrētās nodarbinātības izplatīšanās faktori:

- pārliecības trūkums par iespējām saglabāt darba vietu;
- nepilnības likumdošanā;
- nepietiekoša sabiedrības informētība;

¹ Williams C.C. Formal and informal employment in Europe. European urban and regional studies, 2009, N 16, vol.2, p. 147.

² <http://www.lm.gov.lv/text/129>, Neregistrētā nodarbinātība, 16.04.2009

- nepilnīga soda sankciju sistēma, jo vajadzētu ne tikai sodīt, bet arī izstrādāt stimulu sistēmu.¹

Autoresprāt, lai šo problēmu risinātu, jāpievēršas tieši šiem izplatīšanās faktoriem. Jāanalizē, kāpēc tie rodas un ļoti būtiska ir iedzīvotāju izglītošana, jo bieži cilvēki nezin savas tiesības un tādā veidā apzog paši sevi.

Darba likumdošanas prasību neievērošana un neregistrētās nodarbinātības jautājuma aktualizēšanās pašlaik ir Valsts darba inspekcijas (VDI) būtiskākās risināmās problēmas. Viena no VDI 2008.gada darbības prioritātēm bija nelegālās nodarbinātības samazināšanas politikas īstenošana. Tās ietvaros pērn, apsekojot 4554 uzņēmumus, tika atklātas 1623 nelegāli nodarbinātas personas. Likumdošanas sakārtošana un nodarbināto apliecību ieviešana būvniecības nozarē pērn deva pozitīvus rezultātus nelegālās nodarbinātības samazināšanā. Tomēr pērnā gada pēdējā ceturksnā un šā gada sākuma dati liecina, ka darba devēji atkal izvēlas nodarbināt strādājošos bez darba līguma. 2008.gadā par pārkāpumiem darba tiesisko attiecību un darba aizsardzības jomā VDI piemērojusi naudas sodu par kopējo summu 6494 Ls, no kā pavisam iekasēti 73 %. Šajā pašā gadā VDI pavisam saņēmti 4775 iesniegumi, no kuriem 4436 bija par darba likumdošanu. Par darba samaksu saņēmti 2411, par darba tiesisko attiecību izbeigšanu – 652, par nodarbināšanu bez darba līguma saņēmti 380 iesniegumi. 2008.gadā par riska nozarēm, kurās ir vislielākā nelegālā nodarbinātība tika atzītas būvniecība, apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība un mežsaimniecība. Līdzīgi kā būvniecībā, arī mežsaimniecībā 2008.gada otrajā pusē tika ieviestas nodarbināto darba apliecības. Pakalpojumu nozarē šādas apliecības nav paredzēts ieviest, bet ir paredzēts veikt izmaiņas Darba likumā attiecībā uz darba līgumiem. Ņemot vērā šā brīža ekonomisko situāciju Latvijā, VDI 2009.gada darbības prioritātes būs neregistrētās nodarbinātības samazināšana, darba tiesisko attiecību jomas sakārtošana, kā arī turpināsies VDI aktivitātes, lai samazinātu nelaiemes gadījumu skaitu darbavietās.²

1.10. Diskriminācija Latvijas darba tirgū

Latvijas darba tirgus kopš iestāšanās Eiropas Savienībā saskāries ar daudziem izaicinājumiem, kurus nosaka gan tā dinamika, strauji attīstoties tautsaimniecībai, gan darbaspēka trūkums atsevišķās nozarēs un darba vietu trūkums reģionu lauku teritorijās, kā arī

¹ Šumilo Ē., Šķiltere D., Sloka I. LU pētījums “Neregistrētās nodarbinātības novērtējums” – R: LU, 2007 – 93.lpp.

² <http://www.lv.lv/?menu=doc&id=188563>, Prioritāte – neregistrētās nodarbinātības mazināšana, Latvijas Vēstnesis, 05.05.2009.

ar to saistītā darbaspēka emigrācija uz citiem darba tirgiem, kur daba ņēmēji atrod sev atbilstošākus nosacījumus. Daļa no Latvijas un tās reģionu darba tirgus problēmām saistītas ar diskrimināciju, kura var izpausties tiešā vai netiešā veidā pret atsevišķām iedzīvotāju un īpaši bezdarba riska grupām. Diskriminācija var atšķirīgi izpausties dažādās nozarēs, darba tirgus segmentos un Latvijas teritoriālajās vienībās.¹

Tieša diskriminācija – diskriminācijas forma, kura pastāv, ja salīdzināmā situācijā attieksme pret personu saistībā ar tās piederību noteiktai grupai ir, bija vai var būt mazāk labvēlīga nekā pret citu personu.²

Netieša diskriminācija – diskriminācijas forma, kura pastāv, ja salīdzināmā situācijā šķietami neitrāls noteikums, kritērijs vai prakse rada vai var radīt nelabvēlīgas sekas noteiktai grupai piederošai personai, izņemot gadījumu, kad šāds noteikums, kritērijs vai prakse ir objektīvi pamatota ar tiesisku mērķi, kura sasniegšanai izvēlētie līdzekļi ir samērīgi.³

Darba tirgus monitoringa Latvijā izveidošana ietver diskriminācijas signālu monitoringu. Darba tirgus monitoringa nozīmē tā uzraudzību, taču šai uzraudzībai jābūt apsteidzošai, novēršot atsevišķu grupu un darba tirgus segmentu problēmas, kuras var veidot sociāli nevienlīdzīgu situāciju dažādām darba tirgus dalībnieku grupām. Latvijas darba tirgū kā katrā tirgus ekonomikas sistēmā darbojas trīs ieinteresēti aģenti – darba devēji (publiskie un privātie), darba ņēmēji – potenciālie un esošie darbinieki, kā arī valsts un nevalstiskā sektora veidotas starpniekorganizācijas. Latvijā pastāv reģionālās atšķirības darba tirgus dalībnieku savstarpējās attiecībās, to pārstāvošo aģentu administratīvajā kapacitātē un interešu saskaņošanas iespējās un paņēmienos. Pastāvošās reģionālās atšķirības nozīmē arī pilētas/lauku, mazpilsētas/lielpilsētas, ne tikai plānošanas reģionu darba tirgus specifisko problēmu diferenciāciju. Veidojot diskriminācijas signālu monitoringa sistēmu, pirmais mērķis ir uzrādīt iespējamo sociālo nevienlīdzību. Otrs mērķis ir pētīt tās cēloņus. Trešais mērķis saistīts ar sociālās nevienlīdzības novēršanu. Šāda mērķu izpratne nozīmē, ka monitoringa sistēmas veidošanā jābalstās uz vispusīgu, aktuālu un aptverošu darba tirgus informāciju, kura jāiegūst no vairākiem neatkarīgiem avotiem, tādējādi nodrošinot tās objektivitāti. Bez monitoringa nav iespējams noteikt, vai darba tirgus politika (t.sk. nodarbinātības politika) darbojas vienlīdzīgi pret reģionos pārstāvētajām esošo un potenciālo darba ņēmēju grupām. Balstīšanās uz pieņēmumiem darba tirgus nediskriminācijas politikā var panākt pat pretēju rezultātu – neievērojot, kuras darba ņēmēju grupas, nozares, teritoriālās

---

¹ Rivža P., Krūzmētra M., Barisa L., Dovolbekova I., Vucāns J. pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”. –J: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Daugavpils universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Ventspils augstskola, Vidzemes augstskola, 2007. – 70.lpp.

² <http://www.likumi.lv>, Darba likums, 9.nodaļa, 29.pants, 5.punkts, 07.05.2009

³ <http://www.likumi.lv>, Darba likums, 9.nodaļa, 29.pants, 5.punkts, 07.05.2009

vienības sociālā nevienlīdzība skar visbiežāk, atbalstot šķietami diskriminētos segmentus un grupas darba tirgū, citu tā dalībnieku situācija var būtiski pasliktināties. Monitoringam jānovēro visas darba tirgū pārstāvētās grupas, kurām atbilstoši Latvijas un ES likumdošanai ir tiesības uz darbu. Monitoringa procesam šīs grupas jānovēro visā darba tiesisko attiecību veidošanas un izbeigšanas procesā, jo tikai tā iespējams iegūt objektīvu darba tirgus diskriminācijas ainu. Diskriminācijas tendenču identifikācijai nepieciešams novērot visus darba tiesību realizācijas procesus, kuri aptver darba meklēšanu, pieteikšanos uz darbu, atlasi, apmācības, darba tiesību ievērošanu, darba aizsardzību un darba pārtraukšanu un aiziešanu no darba tirgus. Monitorings dod šādus rezultātus:

- iekļaušanos darba tirgus politikas plānošanā – visām riska grupām un tirgus segmentiem;
- konsultāciju un novērtējuma nodrošināšanu vienādu iespēju politikas realizācijai;
- regulāras publikācijas par monitoringa rezultātiem;
- regulāru pārliecināšanos, ka darba tirgus informācija un pakalpojumi sabiedrībai ir pieejami;
- personāla apmācību vienādu iespēju nodrošināšanai darba tirgū.¹

Monitoringa laikā iegūtās zināšanas par šķēršļiem, piemēram, veselības problēmām, kuru nepilnīgs risinājums traucē iekļauties darba tirgū, ļauj identificēt šī riska apdraudētās grupas un veikt preventīvus pasākumus. Tas, savukārt, ir lētāk un efektīvāk, ņemot vērā gan veselības aprūpes, gan darba tirgus politikas realizācijas izmaksas, kuras ir mazākas problēmas sākuma stadijā. Nodarbinātības barjeru likvidēšana ļaus pilnvērtīgāk izmantot potenciālo un esošo darbaspēku, katra indivīda spējas un talantus. Monitorings nodrošinās pret diskriminācijas atzīšanas prasībām Eiropas Kopienų tiesā un kompensāciju izmaksas, kā arī ļaus uzlabot Latvijas darba tirgus reputāciju vietējā sabiedrībā un ES.²

Ar diskrimināciju saprot neattaisnojami nevienlīdzīgu attieksmi pret atsevišķu cilvēku vai cilvēku grupu. Nevienlīdzīga attieksme reizēm ir attaisnojama, piemēram, ja atšķiras darbinieku kvalifikācijas līmeņi, prasmes un zināšanas. Tomēr nav pieļaujama diskriminācija rases, ādas krāsas, dzimuma, vecuma, invaliditātes, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās vai sociālās izcelsmes, mantiskā vai ģimenes stāvokļa, seksuālās orientācijas vai citu apstākļu dēļ. Diemžēl ne vienmēr tiek ievērots, ka nevar cilvēkus diskriminēt šo iemeslu dēļ, jo sabiedrībā valda stereotipi, kas stipri atšķiras no likumā noteiktā. Tikai pēdējos gados

---

¹ Rivža P., Krūzmētra M., Barisa L., Dovolbekova I., Vucāns J. pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”. –J: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Daugavpils universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Ventspils augstskola, Vidzemes augstskola, 2007. – 70.lpp.

² Turpat

plaši runā par seksuālās orientācijas diskrimināciju, bet, autoresprāt, šī diskriminācija ir ļoti izplatīta. Stereotipi ir daudz spēcīgāki gados vecākiem darba devējiem, kuri ne vienmēr spēj pieņemt atšķirīgo un jauno. Tāpat ļoti izplatīta ir vecuma diskriminācija. Daļa darba devēju nevēlas pieņemt darbā gados vecākus darbiniekus, jo viņiem liekas, ka šo cilvēku darba spējas ir mazākas par jaunu cilvēku spējām. Daļa atkal gluži pretēji – pieņem darbā tikai pieredzējušus darbiniekus nevis jauniešus bez darba pieredzes. Šeit arī jāpiemin jauniešu diskriminācija darba sludinājumos – aicina pieteikties darbā cilvēkus ar darba pieredzi, bet jaunieši šo pieredzi nevar gūt, jo nepieredzējušu darbinieku neviens negrib ņemt darbā. Arī jaunās māmiņas tiek diskriminētas un zināšanu dēļ bieži tiek atlaistas no darba. Agrāk izplatītā dzimumu diskriminācija šodien arī ir sastopama, bet vairs ne tik lielos apmēros. Tomēr ir izplatīta diskriminācija algu ziņā – bieži vīriešu darbs tiek labāk atmaksāts nekā sievietes. Jāpiemin arī darbinieku zināšanu trūkums, jo daudz cilvēku neapzinās, ka tiek diskriminēti, viņi to nejūt, jo nezina, ko paredz likumdošana. Daudz darba devēju izmanto šo zināšanu trūkumu, lai atlaistu no darba, piemēram, grūtnieces, gados vecākus darbiniekus un tml. Izplatīta ir arī rases un etniskās piederības, reliģiskās pārliecības, invaliditātes un cita veida diskriminācijas. Autoresprāt, ļoti liela problēma ir ar čigānu tautības cilvēku diskriminēšanu. Šīs tautības pārstāvjiem ir ļoti grūti iekļauties darba tirgū un konkurēt ar citu tautību pārstāvjiem.

Vienlīdzīga samaksa par vienlīdzīgu darbu, jeb taisnīga samaksa, ir daudzu cilvēku resursu menedžeru, savienību vadītāju un politiķu sapnis. Šis sapnis ir līdzīgs kā par darba samaksu, tā arī par dzimumu, rasu un ētisko uzskatu vienlīdzību. Tas visbiežāk attiecas uz pieaugošo darba algu regulēšanu profesijās, departamentos un organizācijās, kurās dominē sievietes, salīdzinot ar profesijām, departamentiem un organizācijām, kurās dominē vīrieši. Šeit vienlīdzīga samaksa par vienlīdzīgu darbu attieksies uz pieaugošo lielo darba algu regulēšanu valstīs ar relatīvi lielu vai mazu sieviešu proporciju darba tirgū, salīdzinot ar valstīm, kur strādājošo sieviešu skaits ir vidējs. Ideālā ekvivalentā samaksa, vērtējot no dzimumu viedokļa, bieži netiek sasniegta, to parāda trīs atšķirīgi novērojumi. Pirmkārt, sievietes nesaņem pietiekoši lielu algu, salīdzinot ar vīriešiem, kuri strādā līdzīgu darbu. Otrkārt, gan sievietes, gan vīrieši nav pietiekoši apmaksāti darba vietās, kurās sieviešu skaits ir daudz lielāks par vīriešu skaitu. Treškārt, darba vietās, kurās sieviešu reprezentivitāte ir virs vai zem vidējā rādītāja, ir lielāka iespēja, ka būs pastiprināta diskriminācija, uzsverot dzimumu atšķirības.¹

---

¹ Van der Vliet E., Van der Vegt G. Women and wages worldwide: How the national proportion of working women brings underpayment into the organization. *Organization Studies*, 2006, N 25, p. 970.

2. BEZDARBA ANALĪZE LATVIJĀ

2.1. Bezdarba analīze Latvijas reģionos

Latvijas straujā ekonomikas izaugsme 2004. – 2007.g. periodā pozitīvi ietekmēja situāciju darba tirgū – pieauga nodarbinātība, samazinājās bezdarba līmenis un palielinājās ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits. Laika periodā no 2005. – 2007.gadam nodarbināto skaits vidēji ik gadu pieauga par 2,9 %, bet bezdarba līmenis ir samazinājies no 10,5 % 2004.gadā līdz 6 % 2007.gadā. Rezultātā 2007.gadā nodarbinātības līmenis Latvijā sasniedza 68,3 %, kas par 2,9 procentpunktiem pārsniedz ES – 27 vidējo rādītāju. Ekonomisko aktivitāšu samazināšanās, kas aizsākās 2007.gada beigās, 2008.gada pirmajā pusē vēl vāji atspoguļojās nodarbinātības rādītājos, jo nodarbinātības līmeņa izmaiņas laika ziņā vienmēr nedaudz, caurmērā par 2 – 4 mēnešiem, atpaliek no ekonomisko aktivitāšu izmaiņām. Nodarbinātība 2008.gada trīs ceturkšņos praktiski nesamazinājās un tās līmenis pat nedaudz pārsniedza iepriekšējā gada atbilstošā perioda rādītājus. Tomēr jāatzīmē, ka ir notikušas izmaiņas bezdarba līmenī – tas ir palielinājies no 5,3 % 2007.gada 4.ceturksnī uz 6,5 % 2008.gada 1.ceturksnī, bet 3.ceturksnī atkal pieauga līdz 7,2 %. Šādu situāciju izraisīja tas apstāklis, ka 2008.gada sākumā būtiski ir palielinājies ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits, ko daļēji var skaidrot ar motivācijas pieaugumu būt nodarbinātam (algu pieaugums līdztekus dzīves dārdzības palielinājumam), kā arī darba pieprasījuma samazināšanās Īrijā un Lielbritānijā. Sagaidāms, ka turpmāk nodarbinātības līmenis samazināsies un bezdarba līmenis pieaugs, jo kopš 2008.gada 3.ceturkšņa ir vērojami negatīvi IKP izaugsmes tempi.¹

Veicot bezdarba izpēti, autore salīdzina bezdarba līmeņus Latvijas reģionos. Autore analizē datus laika posmā no 2004. – 2008.gadam uz attiecīgā gada 31.decembri. Tas uzskatāmi atspoguļots tabulā 2.1.²

¹ Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R:LR Ekonomikas ministrija, 2008.g.dec.–65.lpp.

² <http://www.nva.lv>, Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 30.04.2009.

Bezdarba līmenis Latvijas reģionos 2004. – 2008.gadā (%)

	2004.g. dec.beigās	2005.g. dec.beigās	2006.g. dec.beigās	2007.g. dec.beigās	2008.g. dec.beigās
Rīgas reģ.	5,2	4,5	4,2	3,4	5,5
Kurzemes reģ.	9,4	7,4	6,6	5,1	7,5
Latgales reģ.	18,1	16,3	14,1	9,4	10,8
Vidzemes reģ.	9,3	8,0	6,8	5,0	7,4
Zemgales reģ.	9,2	8,2	6,7	4,9	7,6
Valstī kopā	8,5	7,4	6,5	4,9	7,0

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 30.04.2009

Analizējot Nodarbinātības valsts aģentūrā reģistrēto bezdarba līmeni visā valstī, secinām, ka tas no 8,5 % 2004.gadā ir samazinājies līdz 4,9 % 2007.gadā – tātad, samazinājies par 3,6 procentu punktiem. Bet 2008.gadā bezdarba līmenis ir palielinājies par 2,1 procentu punktiem, sasniedzot 7,0 % robežu.

Rīgas rajonā ir viszemākais bezdarba līmenis, salīdzinot ar citiem reģioniem un visu valsti kopumā. No 2004.gada līdz 2007.gadam bezdarba līmenis ir samazinājies par 1,8 procentu punktiem no 5,2 līdz 3,4 %. 2008.gadā bezdarba līmenis palielinājies, par 2,1 procentu punktiem pārsniedzot šo 5 aplūkoto gadu visaugstāko rādītāju 2004.gadā, sasniedzot 5,5 %.

Kurzemes reģionā visaugstākais bezdarba līmenis bija 2004.gadā, kad tas sasniedza 9,4 %, bet viszemākais – 2007.gadā, kad tas nokrita līdz 5,1 %. Sākot ar 2008.gadu, bezdarba līmenis palielinājies par 2,4 procentu punktiem, sasniedzot 7,5 % robežu.

Analizējot Latgales reģionu, secinām, ka šeit bezdarba līmenis ir daudz augstāks nekā pārējos reģionos un valstī kopumā. Līdzīgi kā pārējos reģionos, arī Latgalē bezdarba līmenis samazinājās līdz 2007.gadam, bet sākot ar 2008.gadu, tas atkal palielinājies līdz 10,8%.

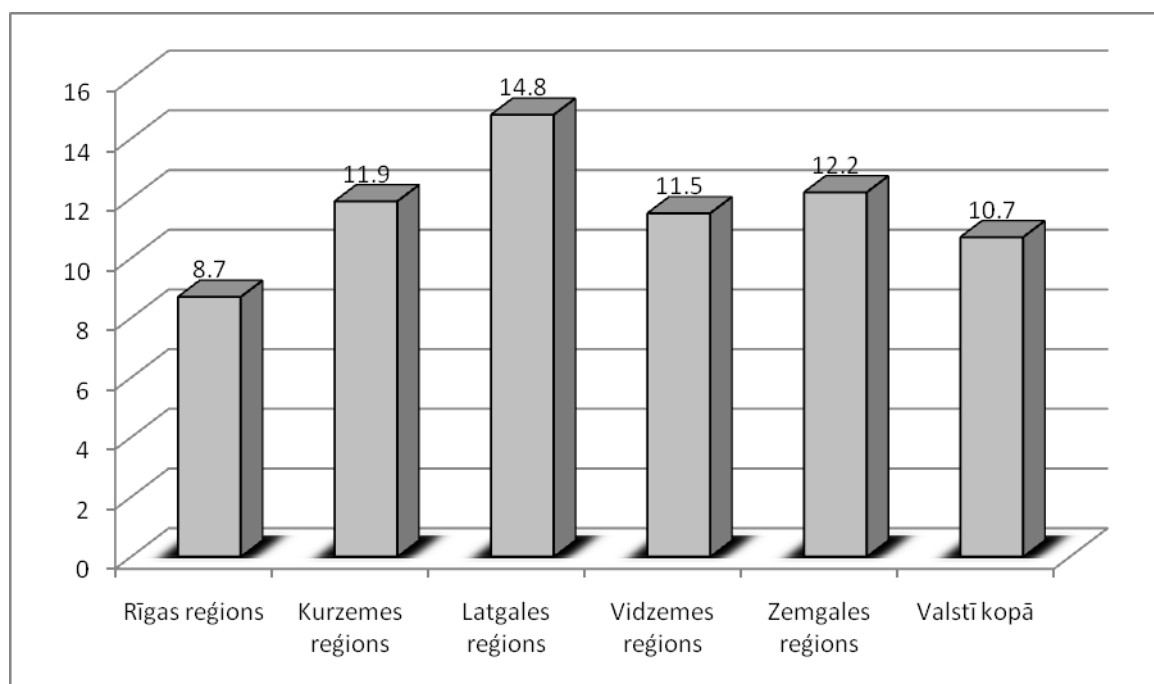
Pirmajos 4 aplūkotajos gados bezdarba līmenis Vidzemes reģionā ir strauji samazinājies līdz 5,0 % 2007.gadā, taču 2008.gadā tas ir palielinājies līdz 7,4 %.

Zemgales reģionā vērojama līdzīga tendence – arī šeit bezdarba līmenis līdz 2007.gadam ir samazinājies, bet 2008.gada beigās tas sasniedza 7,6%.

Izvērtējot tabulas 2.1. datus, var izdarīt šādus secinājumus:

- visos reģionos un valstī kopumā bezdarba līmenim līdz 2007.gadam bija tendence samazināties, bet no 2008.gada bezdarba līmenis valstī palielinās;
- Kurzemes, Zemgales un Vidzemes reģionos bezdarba izmaiņas ir līdzīgas;
- visaugstākais bezdarba līmenis ir Latgalē, bet līdz 2007.gada beigām tas samazinājās ar vislielāko tempu;
- viszemākais bezdarba līmenis ir Rīgas reģionā, bet līdz 2007.gada beigām tas samazinājās ar vismazāko tempu.

Turpinot analizēt bezdarba līmeni Latvijas reģionos, autore piedāvā aplūkot pēdējos Nodarbinātības valsts aģentūras datus par 2009.gada martu, kas atspoguļoti attēlā 2.1.¹

2.1.att. Bezdarba līmenis Latvijas reģionos 2009.gada marta beigās (%)

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 05.05.2009

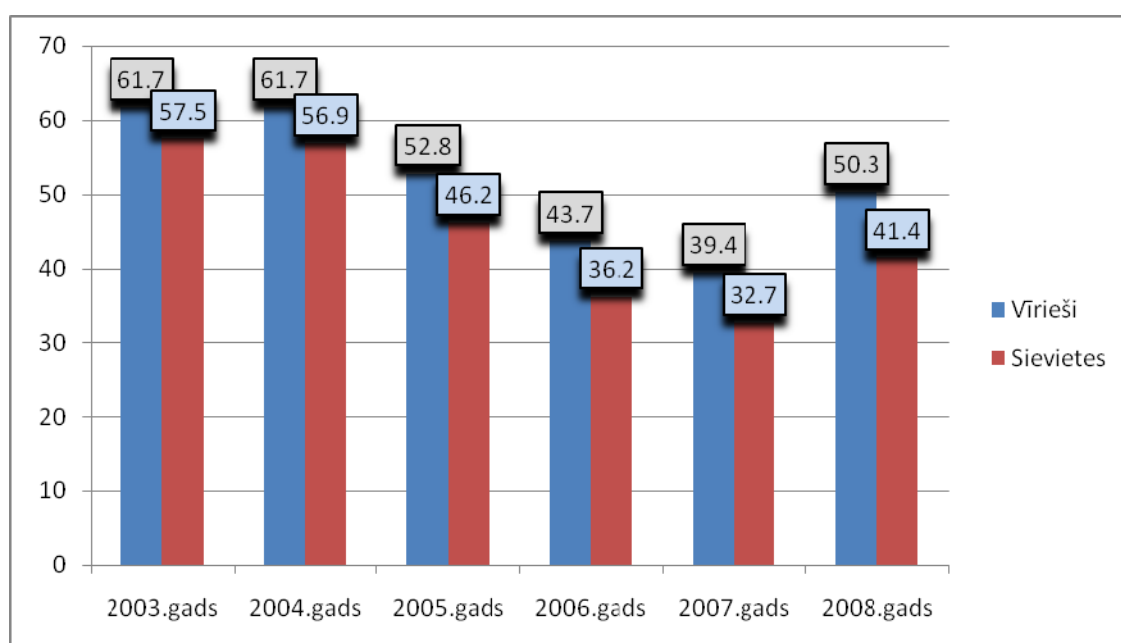
Visaugstākais bezdarba līmenis saglabājies Latgalē, sasniedzot 14,8 %. Viszemākais bezdarba līmenis ir Rīgas reģionā – 8,7 %. Vislielākais bezdarba līmeņa pieaugums vērojams Zemgales reģionā, kur no 2008.gada decembrim līdz 2009.gada martam šis rādītājs ir palielinājies par 4,6 procentu punktiem, sasniedzot 12,2%. Vismazākais pieaugums vērojams Rīgas reģionā – 3,2 procentu punkti. 4,4 % pieaugums vērojams Kurzemes reģionā,

¹ <http://www.nva.lv>, Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 05.05.2009.

sasniedzot 11,9 %. Latgales un Vidzemes reģionos vērojams līdzīgs pieaugums – attiecīgi 4 un 4,1 procentu punkts. Valstī kopumā bezdarba līmenis palielinājies par 3,7 %, sasniedzot 10,7 % atzīmi.

2.2. Bezdarbnieku sadalījums Latvijā pēc dzimuma, vecuma un izglītības līmeņa

Turpinot pētīt bezdarbu Latvijā, autore piedāvā salīdzināt bezdarba dinamiku pēc dzimuma, vecuma un izglītības līmeņa. Bezdarbnieku klasifikāciju pēc dzimuma var redzēt attēlā 2.2.¹

2.2.att. Bezdarbnieku sadalījums pēc dzimuma Latvijā (tūkstošos) 2003. – 2008.gadā

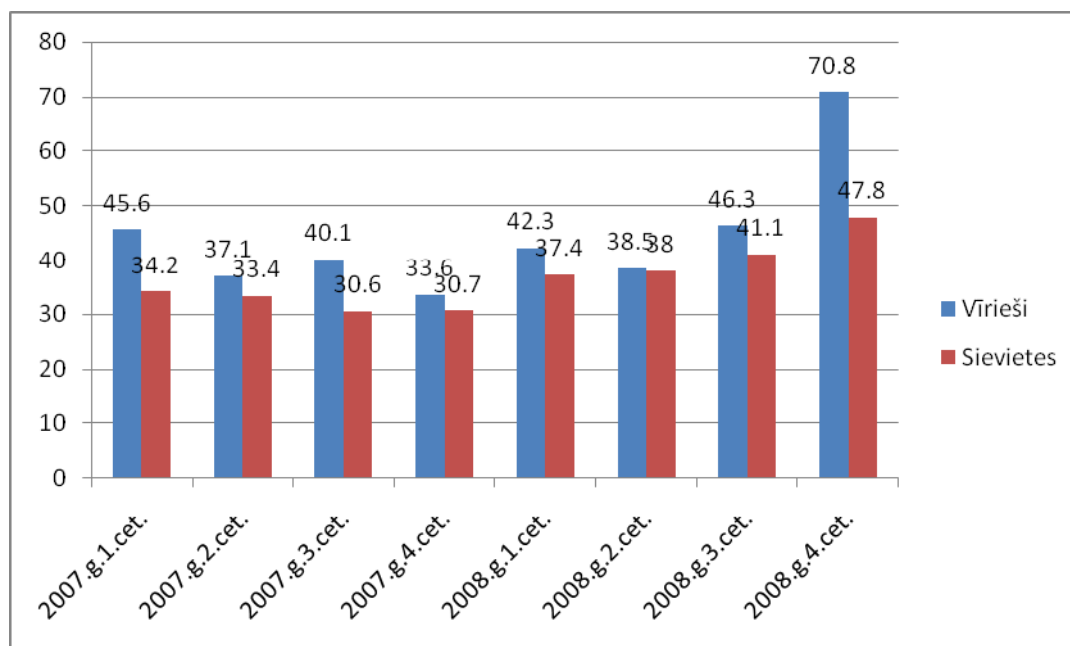
Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 05.05.2009

Diagrammā analizēti dati laika posmā no 2003. līdz 2008.gadam. Bezdarbnieku skaitam līdz 2007.gadam bija tendence samazināties, bet 2008.gadā šis rādītājs ir palielinājies. Ja 2003.gadā bezdarbnieku skaits bija 119,2 tūkstoši (no tiem 61,7 tūkst. vīriešu un 57,5 tūkst. sieviešu), tad 2007.gada beigās šis skaits bija sarucis līdz 72,1 tūkstotim (no tiem 39,4 tūkst. vīriešu un 32,7 tūkst. sieviešu), bet 2008.gadā atkal palielinājies, sasniedzot 91,6 tūkstošus (no tiem 50,3 tūkst. vīriešu un 41,4 tūkst. sieviešu). Nenodarbināto vīriešu skaits 2003. un 2004.gadā ir palicis nemainīgs – 61,7 tūkstoši, bet ar 2005.gadu šis skaits ir strauji samazinājies, sasniedzot 39,4 tūkstošus 2007.gadā. 2008.gadā nenodarbināto vīriešu skaits ir palielinājies par 10,8 tūkstošiem, sasniedzot 50,3 tūkstošus. Arī sieviešu bezdarbnieču skaits

¹ <http://www.csb.gov.lv>, LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 05.05.2009

līdz 2007.gadam ir samazinājies, bet 2008.gadā atkal palielinājies. Ja 2003.gadā bez darba bija 57,5 tūkstoši sieviešu, tad 2007.gadā – 32,7 tūkstoši, bet 2008.gadā – 41,4 tūkstoši. No šīs diagrammas secinām, ka vīriešu bezdarbnieku skaits aplūkotajā periodā ir lielāks nekā sieviešu bezdarbnieču skaits, kā arī to, ka līdz 2007.gadam bezdarbnieku skaitam bija tendence samazināties, bet 2008.gadā tas palielinājies.

Lai labāk izprastu šā brīža situāciju Latvijā, autore analizē arī bezdarba rādītājus pēc dzimuma no 2007. – 2008.gadam pa ceturkšņiem. Tas attēlots attēlā 2.3.¹

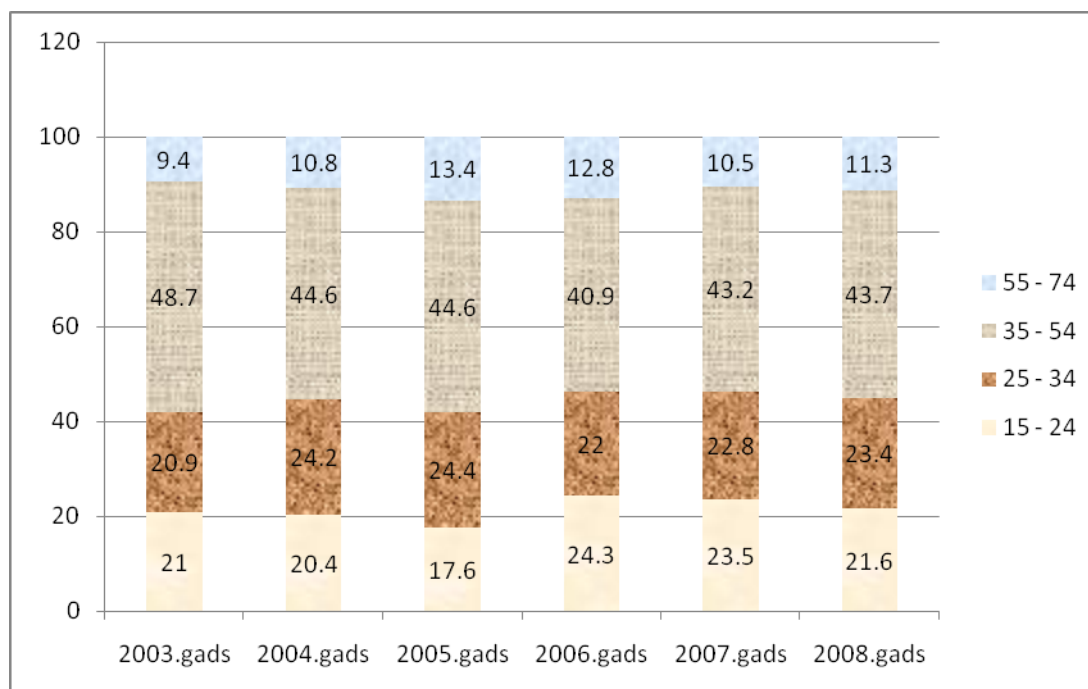
2.3.att. Bezdarbnieku sadalījums pēc dzimuma Latvijā (tūkstošos) 2007.-2008.gadā pa ceturkšņiem

Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 13.05.2009

Analizējot datus par vīriešiem, secinām, ka vīriešu bezdarbnieku skaits aplūkotajā periodā viszemākais bija 2007.gada 4.ceturksnī, kad tas bija 33,6 tūkstoši. Šis rādītājs aplūkotajā periodā ir bijis ļoti svārstīgs – vienu ceturksni krities, bet jau nākamajā atkal kāpis. Tomēr 2008.gada 4.ceturksnī vīriešu bezdarbnieku skaits ir dramatiski palielinājies, salīdzinot ar šā paša gada 3.ceturksni. Ja 2008.gada 3.ceturksnī Latvijā bez darba bija 46,3 tūkstoši vīriešu, tad jau nākamajā ceturksnī šis skaits sasniedza 70,8 tūkstošus. Sieviešu bezdarbnieču skaits 2007.gada 1.ceturksnī bija 34,2 tūkstoši, bet līdz šā paša gada 3.ceturksnim tas samazinājās, sasniedzot 30,6 tūkstošus. Sākot ar nākamā ceturksni, bezdarbnieču skaits ir pamazām palielinājies, 2008.gada 4.ceturksnī sasniedzot 47,8 tūkstošus. Secinām, ka 2008.gada 4.ceturksnī bez darba bija par 23 tūkstošiem vairāk vīriešu nekā sieviešu.

¹ <http://data.csb.gov.lv>, LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 13.05.2009

Tālāk autore analizē bezdarbnieku klasifikāciju pēc vecuma, kas nozīmē nestrādājošo darba meklētāju īpatsvaru ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā. Tas uzskatāmi attēlots attēlā 2.4.¹

2.4.att. Darba meklētāji sadalījumā pa vecuma grupām Latvijā (%) 2003. – 2008.gadā

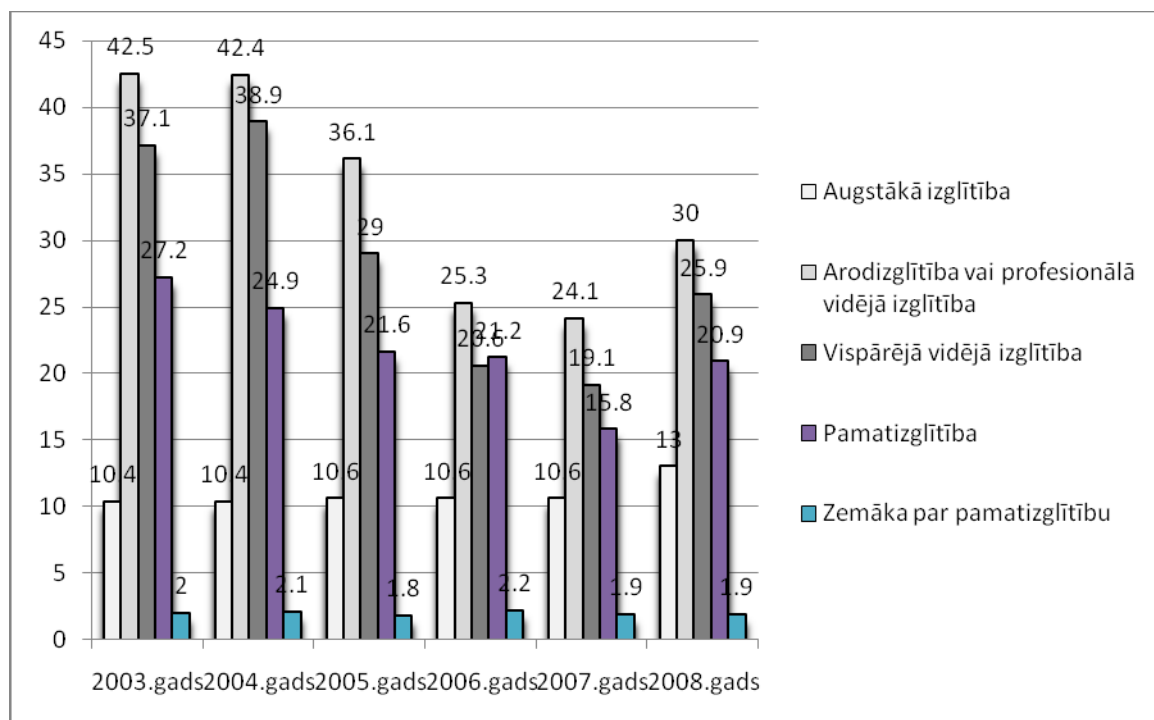
Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 05.05.2009

Analizējot diagrammu, secinām, ka vislielākais bezdarbnieku skaits ir vecuma grupā no 35 – 54 gadiem. Tie ir vidēja vecuma un pirmspensijas vecuma cilvēki, kuriem jau ir darba pieredze, bet darbu zaudējuši uzņēmumu likvidācijas gadījumos, kā arī paši izvēlējušies pamest darbu, lai atrastu labāku darbu ar labāku atalgojumu, kā arī citu iemeslu dēļ zaudējuši darbu. Šīs vecuma grupas pārstāvji arī visvairāk devušies uz ārzemēm strādāt, bet, ekonomiskajai krīzei skarot visu pasauli, spiesti atgriezties mājās, kur arī nav viegli atrast dabu. 2003.gadā bija vērojams vislielākais darba meklētāju skaits šajā grupā – 48,7 %, bet 2006.gadā vismazākais – 40,9 %. 2008.gada beigās šis rādītājs bija palielinājies par 2,8 procentu punktiem, sasniedzot 43,7 %. Nākamā lielākā darba meklētāju grupa ir vecumā no 25 – 34 gadiem. 2003.gadā šajā vecuma grupā bija 20,9 % darba meklētāju, 2005.gadā – 24,4 %, bet 2008.gadā – 23,4 %. Nākamā vecuma grupa ir no 15 – 24 gadiem. Šajā grupā arī ir diezgan liels darba meklētāju skaits. Tie ir gados jauni cilvēki, un šo parādību varētu skaidrot ar to, ka šajā vecumā daudz cilvēku vēl mācās vai studē un tāpēc nestrādā. Šajā grupā vislielākais darba meklētāju skaits bija 2006.gadā – 24,3 %, bet vismazākais – 2005.gadā, kad tas sasniedza 17,6 %. Kopš 2006.gada šis rādītājs ir krities, 2008.gadā sasniedzot 21,6%. Tas

¹ <http://www.csb.gov.lv>, LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 05.05.2009

varētu būt skaidrojams ar to, ka šodien arvien vairāk jauniešu apvieno mācības ar darbu. Vismazākais darba meklētāju skaits ir vecuma grupā no 55 – 74 gadiem. Vismazākais tas bija 2003.gadā – 9,4 %, bet visaugstākais tas bija 2005.gadā – 13,4 %. Kopš 2005.gada ir samazinājies šo darba meklētāju skaits, 2008.gadā sasniedzot 11,3 %. To varētu attiecināt gan uz aktīvas novecošanas politikas īstenošanu, gan uz pensiju reformu, gan arī uz to, ka pensionāri paši izvēlas nestrādāt, bet doties pensijā.

Bezdarbnieku klasifikāciju pēc izglītības līmeņiem atspoguļo attēls 2.5.¹

2.5.att. Latvijas bezdarbnieku klasifikācija pēc izglītības līmeņiem (tūkstošos) 2003.-2008.gadā

Avots: LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 06.05.2009

Bezdarbniekus pēc izglītības līmeņa klasificē piecās grupās: bezdarbnieki, kas ieguvuši augstāko izglītību, arrodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību, vispārējo vidējo izglītību, pamatizglītību vai tādi, kuru izglītības līmenis ir zemāks par pamatizglītību. Vismazāk bezdarbnieku ir bez pamatizglītības. Šīs grupas rādītāji ir saglabājušies vienmērīgi visu 6 aplūkoto gadu laikā. 2003.gadā šo bezdarbnieku skaits bija 2 tūkstoši, bet 2006.gadā sasniedza 2,2 tūkstošus. Pēdējo 2 aplūkoto gadu laikā šo bezdarbnieku skaits ir nemainīgs – 1,9 tūkstoši bezdarbnieku. Autoresprāt, tas skaidrojams ar to, ka cilvēki bez pamatizglītības parasti strādā nelegāli, bez darba līguma, kā arī nezina savas tiesības un neregistrējas NVA kā bezdarbnieki. Salīdzinoši maz bezdarbnieku ir ar augstāko izglītību. Šajā grupā bezdarbnieku skaits pirmajos 5 aplūkotajos gados nav daudz mainījies. 2003. un 2004.gadā tas bija 10,4

¹ <http://www.csb.gov.lv>, LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 06.05.2009

tūkstoši, 2005., 2006. un 2007.gadā – 10,6 tūkstoši. Tikai 2008.gadā tas ir palielinājies līdz 13 tūkstošiem. Šis salīdzinoši mazais bezdarbnieku skaits varētu būt skaidrojams ar to, ka cilvēki ar augstāko izglītību ir konkurētspējīgāki darba tirgū un viņiem ir lielākas iespējas atrast darbu un tajā arī noturēties. Skaitliski vislielākā grupa ir iedzīvotāji ar arodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību. Šajā grupā nestrādājošo skaits samazinājās līdz 2007.gadam – no 42,5 tūkstošiem 2003.gadā līdz 24,1 tūkstotim 2007.gadā. 2008.gadā nestrādājošo skaits palielinājās par 5,9 tūkstošiem, sasniedzot 30 tūkstošus. Bezdarbnieku skaits, kas ieguvuši vispārējo vidējo izglītību, 2004.gadā palielinājās par 1,8 tūkstošiem, salīdzinot ar 2003.gadu. Tomēr pēc 2004.gada šīs grupas bezdarbnieku skaits samazinājās, 2007.gadā sasniedzot 19,1 tūkstoti. Tomēr līdzīgi kā pārējās grupās, arī šīs grupas nenodarbināto skaits 2008.gadā palielinājies, sasniedzot 25,9 tūkstošus. Analizējot datus par bezdarbniekiem, kas ieguvuši pamatizglītību, secinām, ka tendence ir līdzīga – līdz 2007.gadam samazinājās no 27,2 līdz 15,8 tūkstošiem, bet 2008.gadā palielinājās līdz 20,9 tūkstošiem. Straujais kritums skaidrojams ar faktu, ka pēdējo gadu laikā plaši attīstījās pakalpojumu sektors un, lai strādātu šajā sfērā, nebija nepieciešama augstākā izglītība.

2.3. Bezdarba salīdzinājums Baltijas valstīs

Visu trīs Baltijas valstu liktenis vēsturiski ir bijis līdzīgs, tomēr bezdarba atšķirības starp šīm valstīm šodien ir ievērojamas. Smags trieciens šīm valstīm bija gan 1998.gada Krievijas krīze, gan arī šodienas krīze, kas ir skārusi visu pasauli. Liela nozīme šeit ir arī ģeogrāfiskajam stāvoklim, jo Baltijas valstis ietekmē gan tas, kas notiek Krievijā, gan arī tas, kas notiek Eiropā.

Gan pēc 1998.gada Krievijas krīzes, gan tad, kad visās Baltijas valstīs notika pārejas ekonomikas attīstība, Igaunija atradās priekšgalā abām pārējām valstīm. Lai arī visas trīs Baltijas valstis parasti tiek aplūkotas kopā un uzskatītas par līdzīgām, tomēr Krievijas krīze katrā valstī radīja dramatiski atšķirīgu efektu uz darbaspēka tirgu. Rezultātā, Igaunijā daudz ātrāk nostabilizējās bezdarba rādītāji un samazinājās darbaspēka aizplūšana, kamēr Latvijā bezdarba līmenis saglabājās relatīvi augsts. Tomēr līdzība starp visām trim Baltijas valstīm pastāv – bezdarbnieku sadalījums pēc dzimumiem un vecuma grupām ir līdzīgs.¹

Šā gada janvārī Eiropas Komisija (EK) paziņoja, ka globālajai finanšu krīzei vēl papildus negatīvi ietekmējot jau tā vājo ekonomiku, recesija Baltijas valstīs būs daudz

---

¹ Eamets R. Labour market flows and adjustment to macroeconomic shocks in the Baltic states, Post – Communist Economies, 2004, N 1, vol.16, p. 47.-49.

dziļāka, nekā prognozēts iepriekš. Reālais sektors, īpaši vietējais pieprasījums, piedzīvo smagu lejupslīdi. Līdz ar to tiek prognozēts, ka bezdarba līmenis Latvijā 2010.gadā būs 11,4 % salīdzinot ar 7 % 2008.gadā. Arī Igaunijas ekonomikas lejupslīde pasaules finanšu krīzes dēļ tiek prognozēta krasāka. Tiek prognozēts, ka bezdarba līmenis Igaunijā 2010.gadā palielināsies gandrīz divas reizes, sasniedzot 9,7 %. Salīdzinoši – 2008.gadā bezdarba līmenis Igaunijā bija 5,1 %. Arī Lietuvu recesija skars ātrāk, un tā būs dziļāka nekā prognozēts. Tiek prognozēts, ka bezdarbs Lietuvā 2010.gadā būs 10,2 %, salīdzinot ar 5,4 % 2008.gadā.¹

Lai labāk izprastu bezdarba situāciju Baltijas valstīs, autore analizē bezdarba līmeņa rādītājus Baltijas valstīs no 2004. – 2008.gadam. Tas uzskatāmi attēlots tabulā 2.2.²

2.2.tabula

Bezdarba līmenis Baltijas valstīs (%) 2004. – 2008. gadā

	2004.gads	2005.gads	2006.gads	2007.gads	2008.gads
Igaunija	9,7	7,9	5,9	4,7	5,1
Lietuva	11,4	8,3	5,6	4,3	5,4
Latvija	8,5	7,4	6,5	4,9	7,0

Avots: Eurostat, Unemployment rate, 20.05.2009

Analizējot datus, secinām, ka līdz 2007.gadam bezdarba līmenis visās Baltijas valstīs samazinājies, bet no 2008.gada – palielinājies. 2004.gadā visaugstākais bezdarba līmenis bija Lietuvā – 11,4 %, bet viszemākais tas bija Latvijā – 8,5 %. 2005.gadā bezdarba līmenis Baltijas valstīs ievērojami samazinājās, bet Lietuvas rādītājs atkal bija augstāks par abu pārējo valstu rādītājiem. 2006.gadā visaugstākais rādītājs bija Latvijā – 6,5 %, bet viszemākais – Lietuvā, sasniedzot 5,6 %. Liels bezdarba līmeņa kritums bija 2007.gadā. Novērojama līdzīga tendence kā iepriekšējā gadā – Latvijā vislielākais, bet Lietuvā vismazākais bezdarba līmenis. 2008.gadā visstraujāk palielinājies bezdarba līmenis Latvijā – no 4,9 % 2007.gadā tas palielinājies līdz 7 %. Viszemākais bezdarba līmenis 2008.gadā bija Igaunijā – 5,1 %. Vērtējot kopumā visu aplūkoto periodu, secinām, ka aplūkotajā periodā vislielākais bezdarba samazinājums bijis Lietuvā, bet vismazākais – Latvijā.

Ne tikai Baltijas valstīs, bet arī citās Eiropas Savienības (ES) dalībvalstīs, situācija darba tirgū 2008.gadā pasliktinājās. IKP pieaugums samazinājās un notika arī izmaiņas nodarbinātības sektorā.

2008.gada 3.ceturksnī ES IKP samazinājās par 0,2 %. 4.ceturksnī apsekojuma dati liecina par lejupslīdi dažādās nozarēs un valstīs, ievērojami pasliktinājušies arī citi

¹ <http://www.financenet.lv>, Eiropas Komisija Baltijas valstīm prognozē dziļu recesiju, 20.05.2009

² <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, Unemployment rate, 20.05.2009

nozīmīgākie rādītāji. Finanšu krīze, ekonomikas globālais cikls, arī nekustamā īpašuma tirgus sabrukums dažās dalībvalstīs – šie faktori ļauj prognozēt, ka lejupslīde skars dažādas nozares dažādās valstīs. Paredzams, ka 2009.gadā kopumā pasaules IKP izaugsme samazināsies līdz 0,5 % (turpretī 2008.gadā tā bija 3,3 %, savukārt 2004. – 2007.gada vidējais rādītājs bija pavisam iespaidīgs – 5 %). Sākot ar 2009.gada otro pusi, paredzams, ka globāla izaugsme pakāpeniski, tomēr mēreni palielināsies, jo stāvoklis finanšu tirgos uzlabosies un beidzot būs jūtama labvēlīgas makroekonomikas politikas līdzsvarojošā ietekme (sevišķi ASV).¹

---

¹ <http://www.financenet.lv>, Eiropas Komisija Baltijas valstīm prognozē dziļu recesiju, 20.05.2009

3. BEZDARBA ANALĪZE VALKAS RAJONĀ

3.1. Bezdarba līmenis Valkas rajonā

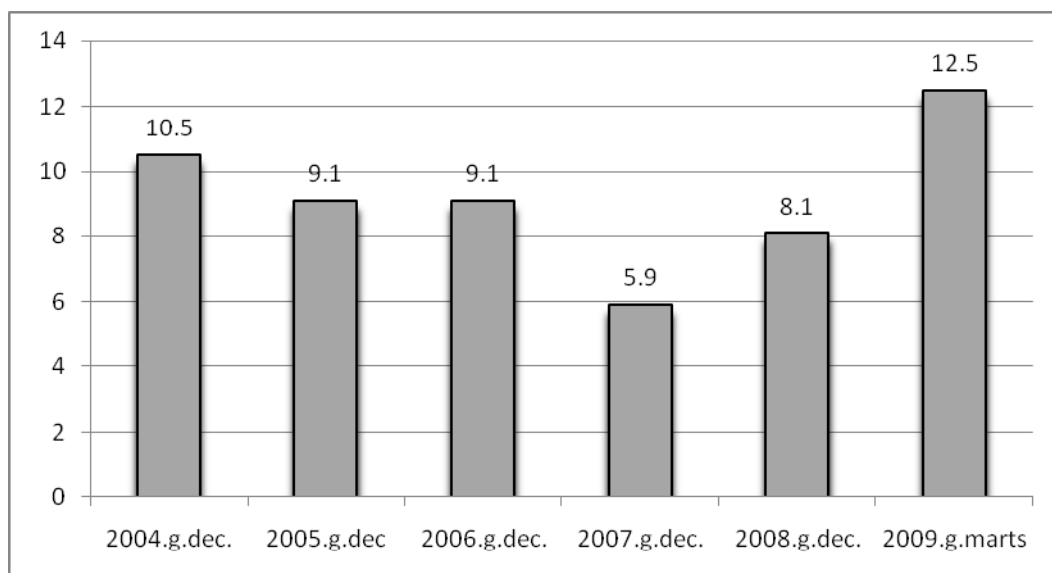
Valkas rajons atrodas Ziemeļvidzemē un tā platība ir 2440 km². Ģeogrāfiski Valkas rajons atrodas Latvijas ziemeļaustrumos, vēsturiskā Vidzemes reģionā, robežojas ar Alūksnes, Gulbenes, Cēsu, Valmieras rajoniem un Igaunijas Republiku. Tas, ka rajonu šķērso galvenie autoceļi Rīga – Tartu, Rīga – Pleskava, Valmiera – Gulbene, Valka – Cēsis, dzelzceļš Rīga – Tallina, sekmē citu reģiona apdzīvoto vietu sasniegšanu. Lielāko daļu rajona aizņem meža zemes – 1296 km², kas ir 53 % no rajona teritorijas. Otrās lielākās zemes platības ir lauksaimniecībā izmantojamās zemes – 786,46 km². Rajona galvenās uzņēmējdarbības nozares ir mežsaimniecība un lauksaimniecība, kūdras ieguve un pārstrāde, pārtikas rūpniecība, celtniecības materiālu ražošana, ceļu būve, tirdzniecība, šūšana, mēbeļu ražošana un dažāda veida servisa pakalpojumi. Galvenās lauksaimniecības nozares rajonā ir piensaimniecība, graudaugu un kartupeļu audzēšana, cūkkopība un zirgkopība. Tūrismam kā uzņēmējdarbības nozarei Valkas rajonā ir potenciāls: daļa rajona teritorijas atrodas Ziemeļvidzemes biosfēras rezervātā, rajonu šķērso Gauja, tas atrodas pie Igaunijas robežas (robežpilsētas Valka – Valga), dabas un ainavu daudzveidība. Rajonā ir 17 pagasti, kuros kopumā dzīvo 34 317 iedzīvotāji.¹

Izanalizējot bezdarba līmeni valstī, autore turpina analizēt bezdarba līmeni Valkas rajonā laika posmā no 2004. līdz 2009.gadam. Tas uzskatāmi atspoguļots attēlā 3.1.²

---

¹ <http://www.ziemellatvija.lv>, Par rajonu, 14.05.2009

² <http://www.nva.lv>, Nodarbinātības valsts aģentūra, 06.05.2009

3.1.att. Bezdarba līmenis Valkas rajonā 2004.gada decembra – 2009.gada martam (%)

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 06.05.2009

Analizējot datus, secinām, ka bezdarba līmenis Valkas rajonā pēdējo mēnešu laikā ir strauji palielinājies. 2009.gada marta rādītāji (12,5 %) par 2 % pārsniedz 2004.gada decembra rādītājus (10,5 %). Pēc 2004.gada bezdarba līmenis samazinājies līdz 9,1 %, bet 2007.gadā pat līdz 5,9 %. Tomēr ar nākamo gadu tas atkal ir palielinājies, 2008.gada decembrī sasniedzot 8,1 %.

Autore analizē arī datus par pagastiem Valkas rajonā, kas attēloti tabulā 3.1.¹

3.1.tabula

Bezdarbnieku skaits Valkas rajona pagastos 2009.gada 31.janvārī

Pagasti	sievietes	vīrieši
Bilskas pag.	22	13
Blomes pag.	9	17
Brantu pag.	12	17
Ērgemes pag.	15	18
Ēveles pag.	10	9
Grundzāles pag.	18	25
Jērcēnu pag.	21	14
Kārķu pag.	20	17
Launkalnes pag.	27	17
Palsmanes pag.	16	15

¹ Upmale M., Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarbnieku skaits sadalījumā pa pilsētām, novadiem un pagastiem 2009.gada 31.janvārī

Plāņu pag.	15	16
Smiltenes pag.	27	18
Trikātas pag.	26	20
Valkas pag.	33	43
Variņu pag.	10	11
Vijciema pag.	9	15
Zvārtavas pag.	9	6

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarbnieku skaits sadalījumā pa pilsētām, novadiem un pagastiem, 31.01.2009

No visiem 17 Valkas rajona pagastiem, deviņos sieviešu bezdarbnieču skaits ir lielāks par vīriešu bezdarbnieku skaitu. Vislielākais skaits bezdarbnieču 2009.gada 31.janvārī bija Launkalnes, Smiltenes un Valkas pagastos, attiecīgi 27, 27 un 33 bezdarbnieces. Astoņos pagastos ir vairāk vīriešu bezdarbnieku. Vislielākais skaits vīriešu bezdarbnieku 2009.gada 31.janvārī bija Valkas pagastā, kur tas sasniedza skaitli 43. Valkas rajonā ir 4 pilsētas – Valka, Seda, Smiltene un Strenči. 2009.gada sākumā Valkas pilsētā bija 141 bezdarbniece un 152 bezdarbnieki. Sedas pilsētā – 44 bezdarbnieces un 56 bezdarbnieki, Smiltēnē – 72 bezdarbnieces un 108 bezdarbnieki, bet Strenčos – 22 bezdarbnieces un 38 bezdarbnieki. Secinām, ka pagastos ir lielāks skaits sieviešu bez darba nekā pilsētās. Autoresprāt, tas skaidrojams ar to, ka pagastos ir vairāki lieli kokapstrādes uzņēmumi, kuros vairāk nodarbināti vīrieši, kā arī lielas zemnieku saimniecības, kurās vīriešu darbaspēks ir vairāk nepieciešams kā sieviešu. Tomēr pilsētās ir vairāk nodarbinātu sieviešu nekā vīriešu, ko varētu izskaidrot ar faktu, ka liela daļa sieviešu nodarbinātas apkalpojošā sfērā tādos amatos kā pārdevēja, friziere, kosmetoloģe, manikīre u.c.

Pēc Nodarbinātības valsts aģentūras datiem 2009.gada 31.janvārī Valkas rajonā bija 108 ilgstošie bezdarbnieki. Par ilgstošajiem bezdarbniekiem uzskata tādus bez darba palikušos, kas jaunu darba vietu nevar atrast ilgāk par gadu. Gada sākumā rajonā bija 75 ilgstošās bezdarbnieces un 33 bezdarbnieki. Kā viena no lielākajām problēmu grupām jāmin jaunieši. Gada sākumā vecuma grupā no 15 līdz 17 gadiem bija 4 jaunietes, kuras ir bez darba, bet vecuma grupā no 18 līdz 24 gadiem – 79 sievietes. Šajā vecuma grupā bija arī 88 vīrieši bezdarbnieki. Liela problēmu grupa ir invalīdi. Šā gada 31.janvārī bija 42 sievietes un 45 vīrieši, kuriem nav darba un ir piešķirts invalīda statuss. Gada sākumā bija arī 2 vīrieši, kuri bija nesen atbrīvoti no ieslodzījuma un nevarēja atrast darbu. Arī jaunās māmiņas, kuras pēc bērna kopšanas atvaļinājuma vēlas atgriezties darba tirgū, ir uzskatāmas par problēmu grupu. 2009.gada sākumā Valkas rajonā bija 38 jaunās māmiņas – bezdarbnieces. Jāpiemin arī

bezdarbnieki pirmspensijas vecumā (līdz pensijai ne vairāk kā 5 gadi). Gada sākumā bija 52 pirmspensijas vecuma bezdarbnieces un 65 bezdarbnieki.¹

3.2. Nodarbinātības valsts aģentūras aktivitātes Valkas rajonā

Nodarbinātības valsts aģentūra aktīvi nodarbojas ar bezdarbnieku izglītošanu, pārkvalifikāciju, kvalifikācijas celšanu un brīvo darba vietu piedāvāšanu bezdarbniekiem, kuri pašu spēkiem nevar atrast sev piemērotu darba vietu. Ieinteresēto cilvēku aktivitāte pēdējos gados ir bijusi diezgan mainīga. Kopš 2004.gada tā ir samazinājusies, taču šā gada pēdējos mēnešos atkal palielinājusies. Tas uzskatāmi atspoguļots tabulā 3.2.²

3.2.tabula

Nodarbinātības valsts aģentūras aktivitātes Valkas rajonā no 2004.-2009.gada martam

	NVA aktivitātes			
	Nosūtīti uz profesionālo apmācību, pārkvalifikāciju vai kvalifikācijas paaugstināšanu	Nosūtīti uz algotajiem pagaidu sabiedriskajiem darbiem	Nosūtīti uz pasākumiem konkurētspējas paaugstināšanai	Nosūtīti uz pasākumiem noteiktām personu grupām*
2004.g.dec.	46	13	165	0
2005.g.dec.	27	15	314	9
2006.g.dec.	18	4	220	5
2007.g.dec.	11	0	106	1
2008.g.dec.	14	0	215	1
2009.g.marts	12	11	311	2

*Pasākumos noteiktām personu grupām ir iekļauti šādi pasākumi: pasākumi bezdarbnieku subsidētās nodarbinātības organizēšanai (darba prakse pie darba devēja, profesionālo prasmju pilnveide subsidētajā darba vietā, profesionālo prasmju apguve subsidētajā darba vietā); pasākumi neizdevīgiem darbiniekiem un invalīdiem

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, *Bezdarba statistika*, 13.05.2009

Analizējot datus, secinām, ka vislielākais nosūtīto skaits uz profesionālo apmācību, pārkvalifikāciju vai kvalifikācijas paaugstināšanu bija 2004.gadā (46), bet viszemākais – 2007.gadā (11). Kopš 2004.gada šis rādītājs ir krities, 2009.gada martā sasniedzot vairs tikai 12 šādās NVA aktivitātēs iesaistītos. Arī uz algotajiem pagaidu sabiedriskajiem darbiem tiek nosūtīti arvien mazāk cilvēku. 2007.un 2008.gadā Valkas rajonā šajos pasākumos netika

¹ Upmale M., Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarbnieku sadalījums pa problēmu grupām 2009.gada 31.janvārī

² <http://www.nva.lv>, Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 13.05.2009

iesaistīts neviens bezdarbnieks. Toties 2009.gada marta beigās – jau 11 bezdarbnieku. Visvairāk bezdarbnieku iesaistās pasākumos, kas palīdz paaugstināt konkurētspēju. 2005.gada beigās šajos pasākumos iesaistījās 314 bezdarbnieku, kas arī ir vienlielākais skaits visā aplūkotajā periodā. Vismazāk cilvēku šajos pasākumos iesaistījās 2007.gada nogalē (106), bet 2009.gada martā skaits jau bija palielinājies līdz 311 iesaistītajiem bezdarbniekiem. Autoresprāt, šāda aktivitāte tieši šajos pasākumos skaidrojama ar to, ka cilvēki sāk apzināties, cik svarīgas ir dažādas zināšanas un kursi, lai veiksmīgi spētu konkurēt darba tirgū. Ja agrāk darbu varēja atrast arī bez vajadzīgajām zināšanām, tad šodien darba devējs izvēlēsies zinošu un kompetentu darbinieku. Vismazāk bezdarbnieku iesaistījušies pasākumos noteiktām personu grupām. 2004.gada decembrī neviens Valkas rajona iedzīvotājs nebija iesaistījies šajos pasākumos, bet jau nākamā gada nogalē – 9 iesaistītie bezdarbnieki. 2009.gada martā šajos pasākumos iesaistīto bija vairs tikai 2. Šajos pasākumos visbiežāk iesaistās bezdarbnieki – invalīdi. Mazais iesaistīto skaits varētu būt skaidrojams ar faktu, ka tiem invalīdiem, kas dzīvo laukos, ir ļoti problemātiski nokļūt līdz lielākajām pilsētām, kurās notiek šīs NVA aktivitātes. Svarīgs faktors ir arī nedrošība par sevi, kauns par savu invaliditāti, jo šiem cilvēkiem liekas, ka jebkurš cits bezdarbnieks bez invaliditātes ir daudz spējīgāks un nav vērts nemaz censties.

3.3. Apmācības iespējas Valkas rajonā

Neformālās izglītības ieguves iespējas Valkas rajonā ir plašas. Jāmin tikai, iespējas ir visai ierobežotas tiem bezdarbniekiem, kas dzīvo laukos, tālāk no pagastu centriem un pilsētām, jo apmācības pārsvarā notiek rajona lielākajās pilsētās – Valkā, Smiltē un Strenčos. Arī pagastu centros notiek dažādas apmācības, bet to izvēle ir ierobežota un attiecīgi arī mācību stundu skaits bieži vien ir mazāks. Pagastu centros visvairāk cilvēku vēlas apgūt auto vadīšanas prasmes, ko piedāvā mācību centrs SIA „BUTS”. Neformālās izglītības ieguves iespējas Valkas rajonā var apgūt Valkas ģimnāzijā, kā arī mācību centrā SIA „BUTS”. Piedāvātie moduļi un to stundu skaits uzskatāmi attēloti 1.pielikumā. Valkas ģimnāzijā tiek piedāvāts apgūt valsts valodu, atbilstoši valsts valodas prasmes pārbaudes zemākajam līmenim; angļu valodu – gan ar priekšzināšanām, gan bez tām; vācu valodu bez priekšzināšanām; datorzinības bez priekšzināšanām; kā arī projektu vadību bez priekšzināšanām. Mācību centra SIA „BUTS” piedāvātās izglītības programmas ir daudz plašākas. Tiek piedāvāta gan dažādu valodu apguve (latviešu, angļu, vācu, krievu), gan datorzinību, projektu vadības, dažādu autovadītāju kategoriju, praktiskā mārketinga, vadības

pamatu, komercdarbības apguve, gan arī tādu profesiju, kā piemēram, aukles, virtuves strādnieka, mājskolotāja, pārdevēja apguve. Mācību centrs SIA „BUTS” organizē šo kursu apguvi arī rajona lielākajās pilsētās un pagastu centros, ja cilvēki izrāda lielu interesi un ir gatavi mācīties.

Mācību centrs SIA „BUTS” īsteno arī bezdarbnieku **profesionālo apmācību, pārkvalifikāciju un kvalifikācijas celšanu**. Bezdarbniekiem tiek piedāvātas vairāk kā 50 dažādas profesijas, kurās pilnveidoties (2.pielikums). Apmācību stundu skaits ir dažāds – sākot ar 160 un beidzot ar 960 stundām. 160 stundu garas mācības tiek piedāvātas pārdošanas darba organizācijā (arī personām ar invaliditāti) un preču iesaiņošanā (arī personām ar invaliditāti). 320 stundu garas apmācības piedāvātas grāmatvedībā, komercdarbības pamatos un projektu vadīšanā. Ļoti daudz apmācību programmu ir 480 stundu garas. Šeit iespējams apgūt tādas profesijas, kā piemēram, apmetējs, aprūpētājs, autokrāvēja vadītājs, florists, informācijas ievadīšanas operators, kokapstrādes operators u.c. 640 stundu garajās programmās iespējams apgūt apdares darbu strādnieka, autoatslēdznieka, drēbnieka, friziera, istabenes, lietveža, konditora u.c. kvalifikācijas. Visgarākajās – 960 stundu programmās iespējams apgūt automehāniķa, bārmeņa, grāmatveža, sekretāra u.c. kvalifikācijas. Gandrīz visas šīs programmas ir pieejamas cilvēkiem ar invaliditāti, kā arī tiek piedāvātas e – apmācību iespējas. Autore sprāt, šodienas situācijā darba tirgū, bezdarbniekiem vairāk vajadzētu iesaistīties NVA aktivitātēs, jo, iegūstot jaunu vai paaugstinot esošo kvalifikāciju, cilvēki tikai iegūst. Viņi kļūst konkurētspējīgāki darba tirgū par tiem, kuri, palikuši bez darba, nemācās, neattīsta sevi un nepilnveido savas prasmes un zināšanas.

3.4. Bezdarba prognozēšana Valkas rajonā ar trenda metodi

Analizējot datus par bezdarbu Valkas rajonā, autore par vienu no saviem bakalaura darba mērķiem izvirzījusi arī prognožu izstrādāšanu nākamajiem periodiem un novērtēt, cik reālas ir šīs prognozes. Prognoze ir nākotnes novērtējums, kas balstīts uz racionāla pētījuma un pieejamo datu analīzi. Autore izvirza par mērķi prognozēt bezdarbu Valkas rajonā turpmākajiem diviem gadiem. Prognozes izstrādē izmantoti dati no 2004.-2008.gadam.

Prognozēšanai autore izvēlējusies lineāro trendu metodi, kas ir viena no ekstrapolācijas metodēm un statistiskās prognozēšanas apakšmetodēm. Ar trendu metodes palīdzību noskaidrosim, kāda ir bezdarba tendence Valkas rajonā, un pamatojoties uz līdzšinējiem datiem, prognozēsime bezdarba apjomu turpmākajiem diviem gadiem. Visbeidzot, novērtēsime, cik reālas ir šīs prognozes.

3.3.tabulā attēloti dati par bezdarba apjomu Valkas rajonā no 2004.-2008.gadam.¹

3.3.tabula

Bezdarbnieku skaits Valkas rajonā no 2004.-2008.gadam

2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
1357	1145	1122	749	1031

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 14.05.2009

Lai aprēķinātu lineāro trendu, izmanto programmu Microsoft Excel. Vispirms ievada zināmos datus – gadus un bezdarbnieku skaitu. Ar Excel funkcijas LINEST palīdzību izrēķina parametrus a un b, kas nepieciešami, lai aprēķinātu lineāro trendu:²

$$Y = a + b * t, \text{ kur}$$

Y- lineārais trends,

a- trenda brīvais loceklis,

b – vidējais absolūtais pieaugums, jeb lielums, par kuru rādītājs vidēji pieaug vienā laika posmā,

t – periods.

Ar funkcijas LINEST palīdzību aprēķina parametrus $a = 1395,2$ un $b = -104,8$. Tas nozīmē, ka, ja saglabāsies līdzšinējās tendences, tad bezdarbnieku skaits vidēji gadā samazināsies par 104,8. Tālāk rēķinam lineāro trendu pēc dotās formulas. Rezultāti atspoguļoti 3.4. tabulā.

¹ <http://www.nva.lv>, Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 14.05.2009

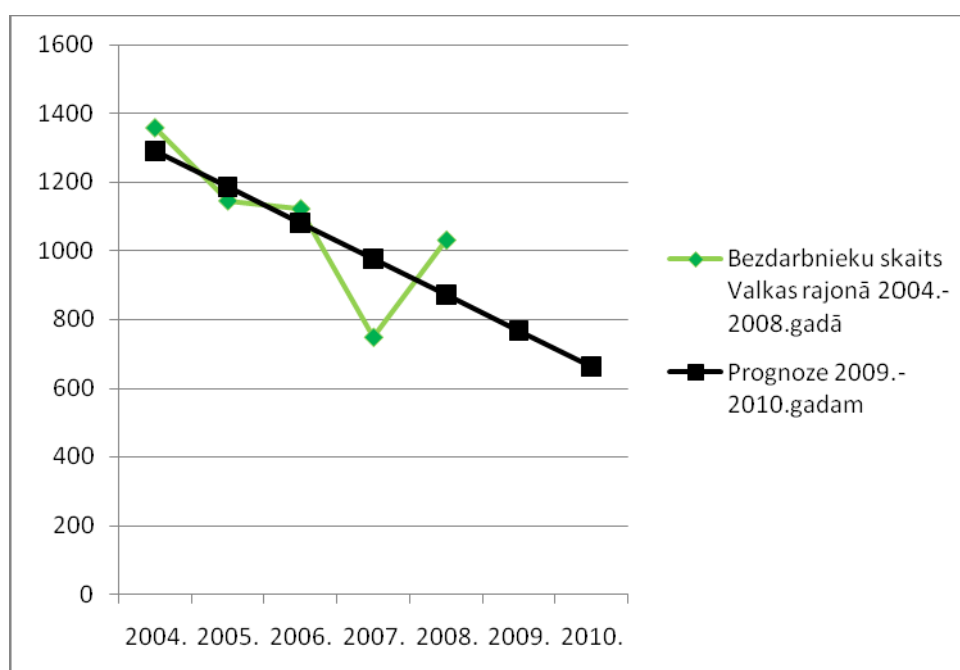
² Vasermanis E., Šķiltere D., Krasts J. Prognozēšanas metodes. – R: Izglītības sōji, 2004. – 34.lpp.

Aprēķinu starprezultāti un bezdarba prognoze Latvijā 2009. – 2010.gadam

	t	y	y [~]
Gads	Nr.p.k.	Bezdarbnieku skaits	Lineārais trends
2004.	1	1357	1290,4
2005.	2	1145	1185,6
2006.	3	1122	1080,8
2007.	4	749	976
2008.	5	1031	871,2
2009.	6		766,4
2010.	7		661,6

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 14.05.2009. un autores aprēķini

Tabulā atspoguļoti līdzšinējie dati un prognozes nākamajiem diviem gadiem. Ja saglabāsies līdzšinējā tendence, tad 2009.gada beigās bezdarbniekus skaits Valkas rajonā sasniegs 766,4, bet 2010.gadā šis skaitlis sasniegs 661,6. Līdzšinējie dati un prognozes attēlotas 3.2. attēlā.

3.2.att. **Bezdarbnieku skaits Valkas rajonā 2004.-2008.gadā un prognoze 2009.-2010.gadam**

Avots: Autores aprēķini

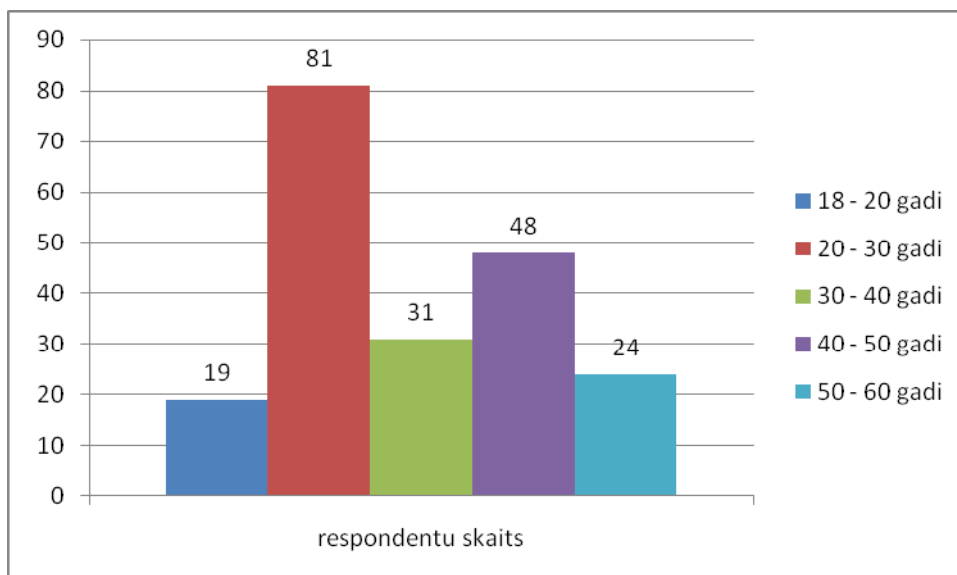
Analizējot attēlu, secinām, ka, ja saglabāsies līdzšinējā tendence, tad bezdarbnieku skaits Valkas rajonā samazināsies. Ar funkcijas LINEST palīdzību iegūstam arī korelācijas koeficienta r kvadrātisko vērtību, tā ir 0,56. Tātad, korelācijas koeficients $r = 0,75$. Tas nozīmē, ka trends izskaidro 75 % no dinamikas rindas svārstībām.

Tomēr jāatzīst, ka šīs prognozes nav īpaši reālas. Līdz 2007.gadam bezdarbnieku skaits Valkas rajonā turpināja samazināties. Bet, sākot ar 2008.gadu, tas ir strauji palielinājies no 749 līdz 1031 bezdarbniekiem. Tā kā līdz 2007.gadam rādītājiem bija tendence samazināties, lineārais trends un arī prognozes turpina slīdēt lejup, ignorējot faktu, ka 2008.gada beigās bezdarbnieku skaits palielinājās. Ja bezdarbnieku skaits būtu palielinājies, piemēram, pēdējos trīs gadus, tad arī prognozes un trends to atspoguļotu.

3.5. Ekspertaptauja par bezdarbu Valkas rajonā

Lai noskaidrotu iedzīvotāju attieksmi un informētību par bezdarbu rajonā, autore veica ekspertaptauju. Tā ir viena no prognozēšanas kvalitatīvajām metodēm, kur, ar anketēšanas palīdzību, iespējams noskaidrot ekspertu viedokli un prognozes par konkrēto tēmu.

Autore izveidoja anketu (3.pielikums), ar kuras palīdzību aptaujāja 203 respondentus Valkas rajonā – 129 sievietes un 74 vīriešus. Aptaujāto respondentu vecuma amplitūda attēlota 3.3.attēlā.

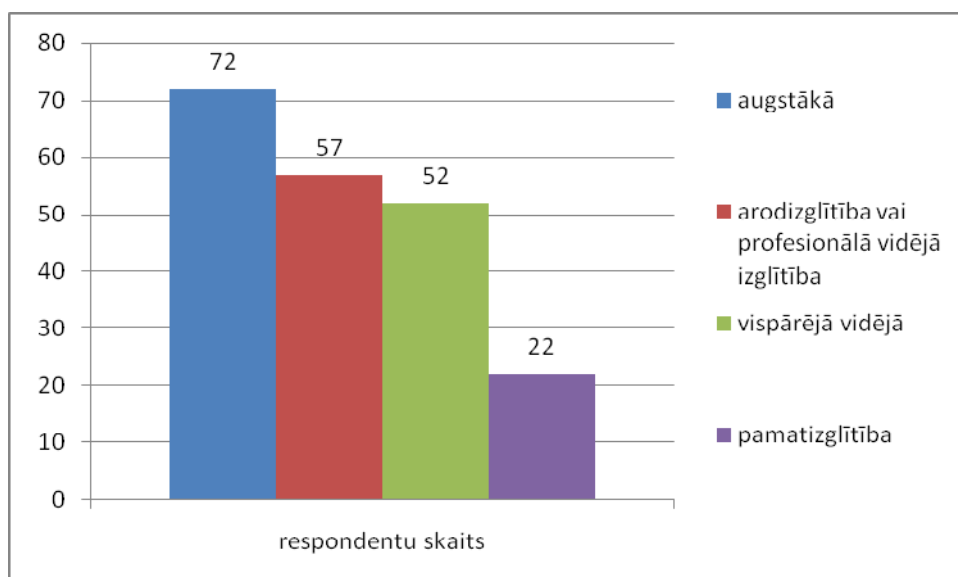

3.3.att. Respondenti Valkas rajonā pa vecuma grupām 2009.gada maijā

Avots: Autores aprēķini

Analizējot datus, secinām, ka visvairāk respondentu bija vecuma grupā no 20 – 30 gadiem (81 respondents). Vismazāk respondentu bija vecuma grupā no 18 – 20 gadiem. Liels skaits respondentu bija vecuma grupā no 40 – 50 gadiem.

Visvairāk respondentu (72) bija ar augstāko izglītību, 57 – ar arodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību, 52 – ar vispārējo vidējo izglītību, bet vismazāk – 22 respondenti – ar pamatizglītību. Tas uzskatāmi attēlots 3.4.attēlā.

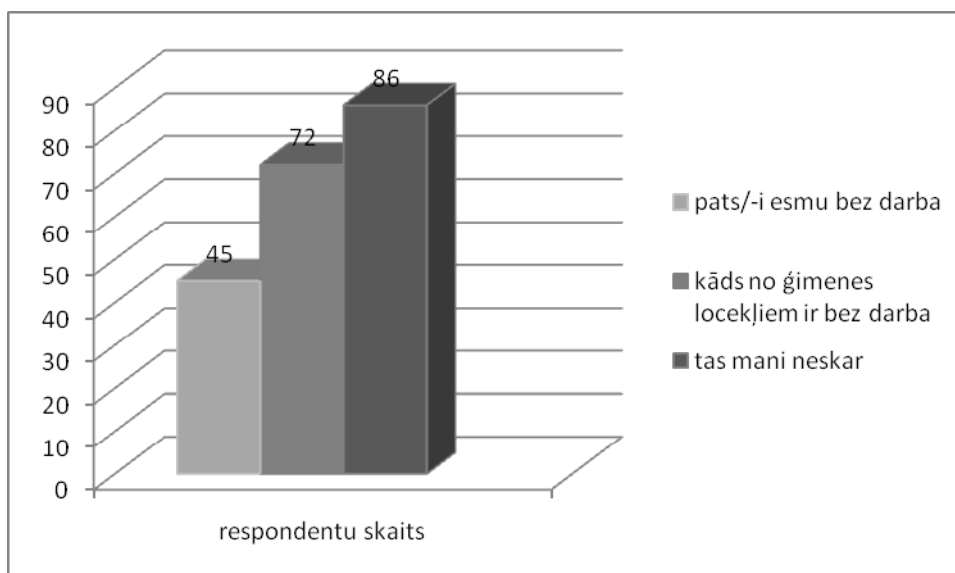

3.4.att. Respondenti Valkas rajonā pēc izglītības līmeņa 2009.gada maijā

Avots: Autores aprēķini

64 no visiem respondentiem strādā algotu darbu, 45 – nestrādā, 44 respondenti studē vai mācās, bet 40 – gan studē vai mācās, gan strādā algotu darbu. Pavisam neliela daļa (10 respondenti) saņem bezdarbnieka pabalstu.

Uz jautājumu „Kā Jūs skar bezdarba problēma Valkas rajonā?” respondenti atbildēja šādi:

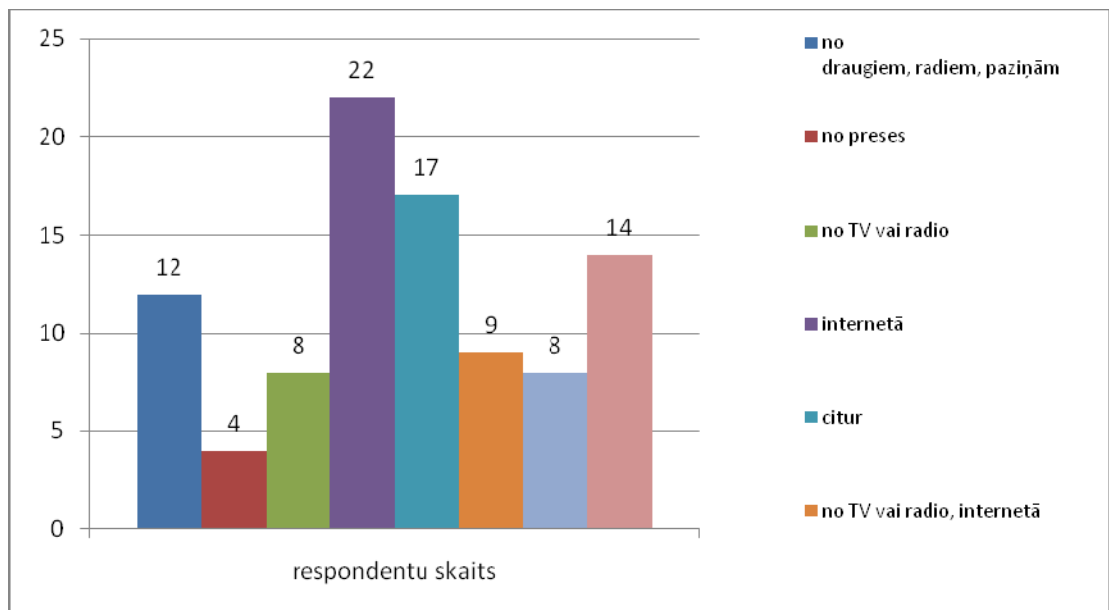

3.5.att. Respondentu atbildes un jautājumu „Kā Jūs skar bezdarba problēma Valkas rajonā?”

Avots: Autores aprēķini

86 respondenti atzina, ka bezdarbs viņus šobrīd neskar. 72 respondentiem kāds no ģimenes locekļiem ir bez darba, bet 45 respondenti paši šobrīd ir bez darba.

Analizējot datus, secinām, ka ļoti daudz cilvēku nav informēti par NVA aktivitātēm (mācībām un kvalifikācijas celšanas iespējām). 109 respondenti atzina, ka nav informēti, bet tikai 94 atzina, ka ir informēti par šādām NVA piedāvātajām mācību iespējām. Respondentus, kuri atzina, ka ir informēti par NVA aktivitātēm Valkas rajonā, autore aicināja atbildēt uz jautājumu „Kā Jūs uzzinājāt par NVA aktivitātēm?” Atbildes attēlotas 3.6.attēlā.

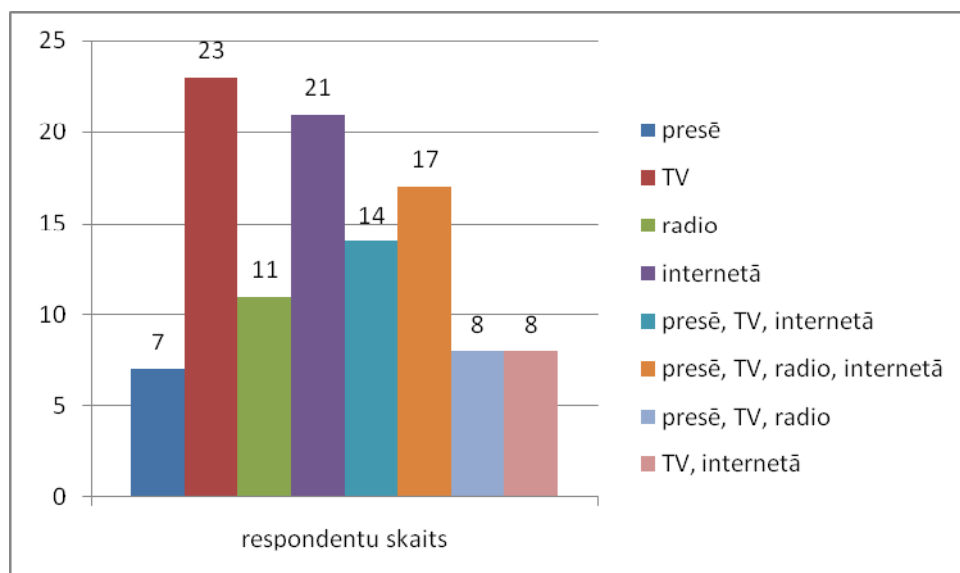

3.6.att. Respondentu atbildes uz jautājumu „Kā Jūs uzzinājāt par NVA aktivitātēm?”

Avots: Autores aprēķini

Analizējot datus, secinām, ka visvairāk respondentu informāciju par NVA aktivitātēm ieguvuši internetā. Autoresprāt, liels nopelns tam ir NVA mājas lapai, jo tur pieejamā informācija ir ļoti aktuāla, labi saprotama un pieejama ikvienam. 17 respondenti atbildēja, ka informāciju par NVA aktivitātēm ieguvuši citur. Visbiežāk respondenti minēja NVA Valkas filiāli, kur devušies, lai paši reģistrētos kā bezdarbnieki un tur arī ieguvuši attiecīgo informāciju. Daļa respondentu atzina, ka informāciju ieguvuši skolā, kur notikušas nodarbības, kurās iepazīstināti ar NVA darbību. Daļa respondentu atzina, ka informāciju ieguvuši gan no draugiem, radiem, paziņām, gan no TV vai radio, gan no preses, kā arī internetā. 12 respondentu atzina, ka informāciju ieguvuši no draugiem, radiem un paziņām. Līdzīgs skaits respondentu informāciju ieguvuši no TV vai radio, internetā vai arī no draugiem, radiem un paziņām. Tikai 4 respondenti atzina, ka informāciju par NVA Valkas filiāles piedāvātajām mācību iespējām izlasījuši presē.

Tā kā lielākā daļa respondentu atzina, ka nav informēti par NVA Valkas filiāles aktivitātēm, autore aicināja šos respondentus atbildēt uz jautājumu „Kādos medijos, Jūsprāt, būtu jāievieto informācija par NVA aktivitātēm, lai Jūs tām pievērstu uzmanību?” Atbildes attēlotas 3.7.attēlā.

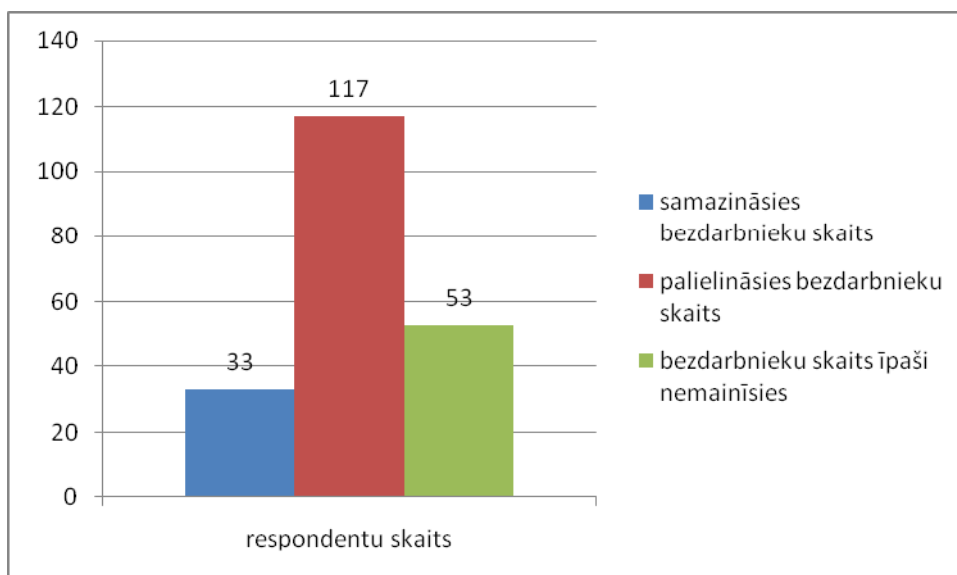

3.7.att. Respondentu atbildes uz jautājumu „Kādos mēdijos, Jūsprāt, būtu jāievieto informācija par NVA aktivitātēm, lai Jūs tām pievērstu uzmanību?”

Avots: Autores aprēķini

Analizējot datus, secinām, ka respondenti visvairāk uzmanības pievērstu reklāmai TV un internetā. 17 respondentu atzina, ka pievērstu uzmanību reklāmai, kas būtu gan presē, gan TV, gan radio, gan internetā. 11 respondenti labprāt vēlētos par NVA aktivitātēm dzirdēt radio. Vismazāk respondentu (7) atzina, ka viņus interesētu reklāma presē. Autoresprāt, NVA ļoti maz reklamē iespējas, ko piedāvā bezdarbniekiem, tāpēc arī ir tik daudz tādu respondentu, kas nav informēti par NVA darbību. Visvairāk cilvēku pievērstu uzmanību reklāmai TV un internetā, tāpat, šiem diviem mēdijiem būtu jāklūst par NVA prioritāti reklāmas jomā.

Autore lūdza arī respondentus izteikt prognozes bezdarba statistikā Valkas rajonā 2009.gada beigās (3.8.attēls).

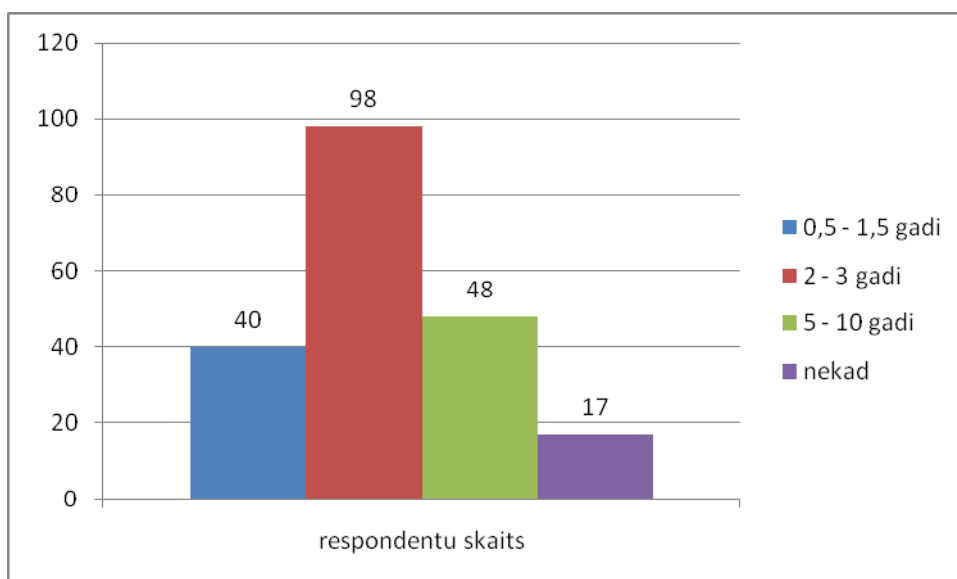

3.8.att. Respondentu atbildes uz jautājumu „Kādas, Jūsaprāt, varētu būt izmaiņas bezdarba statistikā Valkas rajonā 2009.gada beigās?”

Avots: Autores aprēķini

117 respondenti izteicās, ka bezdarbnieku skaits līdz gada beigām turpinās palielināties. 53 respondenti prognozēja, ka bezdarbnieku skaits līdz gada beigām īpaši nemainīsies. Vismazāk – 33 respondenti izteica prognozes, ka bezdarbnieku skaits līdz 2009.gada beigām samazināsies.

Visbeidzot, autore lūdza respondentus izteikt prognozes, pēc cik ilga laika varētu uzlaboties bezdarba situācija Valkas rajonā? Atbildes attēlotas 3.9.attēlā.

3.9.att. Respondentu atbildes uz jautājumu „Jūsaprāt, pēc cik ilga laika varētu uzlaboties bezdarba situācija Valkas rajonā?”

Avots: Autores aprēķini

Visvairāk respondentu (98) izteica prognozes, ka situācija bezdarba jomā varētu uzlaboties pēc 2 -3 gadiem. 48 respondenti domā, ka situācija uzlabosies pēc 5 -10 gadiem. 40 respondenti izteica optimistiskas prognozes. Viņi uzskata, ka situācija varētu uzlaboties pēc 0,5 – 1,5 gadiem. Bija arī pavisam pesimistiskas prognozes. 17 respondenti atzina, ka bezdarba situācija Valkas rajonā nekad neuzlabosies.

Analizējot aptaujas datus, secinām, ka ļoti liela problēma ir iedzīvotāju informētība par NVA aktivitātēm. Daļu respondentu bezdarba jautājums šobrīd neskar, bet ikvienam būtu jābūt informētam par to, kā uzlabot savu kvalifikāciju un atrast jaunu darbu, ja nu gadījumā tiktu zaudēts iepriekšējais. Visvairāk informācijas par NVA aktivitātēm, pēc respondentu domām, būtu jāievieto internetā un TV, jo šiem mēdijiem cilvēki pievērstu vislielāko uzmanību. Prognozējot bezdarbu turpmākajiem periodiem, respondentu prognozes nebija visai optimistiskas. Lielākā daļa uzskata, ka līdz 2009.gada beigām bezdarbs rajonā turpinās palielināties, bet situācija varētu uzlaboties vien pēc 2- 3 gadiem.

Secinājumi

1. Aktuālākās bezdarba problēmas Latvijā ir darba spēka aizplūšana, pārkvalifikācijas trūkums, vecuma ierobežojumi, emigrantu pieplūdums, labāk atalgota darba meklējumi un bezdarbnieka pabalstu sistēma.
2. Biežākie bezdarba iemesli ir došanās bērna kopšanas atvaļinājumā, neapmierinošs atalgojums, mācības vai studijas, neapmierinātība ar darba apstākļiem, slimība vai invaliditāte, darbinieku skaita samazināšana un uzņēmumu likvidācija.
3. Visvairāk bezdarbam pakļauti pirmspensijas vecuma cilvēki, jaunieši ar zemu izglītības līmeni un bez darba pieredzes, sievietes pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, personas ar invaliditāti un personas ar atkarībām.
4. Bezdarbam ir gan ekonomiskas, gan sociālas sekas.
5. Latvijā tiek realizēta plaša nodarbinātības politika, kas pēc iestāšanās Eiropas Savienībā, ir kļuvusi vēl plašāka un attīstītāka.
6. Neformālās izglītības iegūvi, bezdarbnieku apmācību, pārkvalifikāciju un kvalifikācijas paaugstināšanu, profesionālo apmācību, praktisko apmācību, karjeras konsultācijas, konkurētspējas paaugstināšanas pasākumus Latvijā īsteno Nodarbinātības valsts aģentūra (NVA).
7. Latvijā ļoti izplatīta ir neregistrētā nodarbinātība, tāpēc iegūt precīzus datus par bezdarbnieku skaitu ir ļoti grūti.
8. Ļoti svarīgi neregistrētās nodarbinātības iemesli ir cilvēku uzskati, ka tā var nopelnīt vairāk un zems izglītības līmenis.
9. Daudz cilvēku nav informēti par sociālo garantiju nepieciešamību.
10. Vislielākā neregistrētā nodarbinātība ir tādās nozarēs kā būvniecība, apstrādes rūpniecība, lauksaimniecība un mežsaimniecība.
11. Latvijas darba tirgū izplatīta vecuma, seksuālās orientācijas, rases un etniskās piederības, invaliditātes un dzimuma diskriminācija.
12. Lai novērstu diskrimināciju darba tirgū, Latvijā tiek veikts darba tirgus monitorings.
13. Arvien izplatītāka Latvijā kļūst darba algu diskriminācija.
14. Latvijas reģionos un valstī kopumā bezdarba līmenis līdz 2007.gadam samazinājās, bet no 2008.gada tas pieaug.
15. No Latvijas reģioniem visaugstākais bezdarba līmenis ir Latgalē, bet līdz 2007.gada beigām tas samazinājās ar vislielāko tempu.

16. Vismazākais bezdarba līmenis ir Rīgas reģionā, bet līdz 2007.gada beigām tas samazinājās ar vismazāko tempu.
17. Kurzemes, Zemgales un Vidzemes reģionos bezdarba izmaiņas ir līdzīgas.
18. Vīriešu bezdarbnieku skaits Latvijā ir lielāks par sievietes bezdarbnieču skaitu.
19. Latvijā vislielākais bezdarbnieku skaits ir vecuma grupā no 35 – 54 gadiem.
20. Vismazākais bezdarbnieku skaits ir vecuma grupā no 55 – 74 gadiem, kas varētu būt skaidrojams gan ar aktīvu novecošanas politikas īstenošanu, gan ar pensiju reformu.
21. Vismazāk bezdarbnieku ir bez pamatizglītības, kas skaidrojams ar to, ka šie cilvēki bieži strādā nelegāli vai arī dodas strādāt uz ārvalstīm.
22. Visvairāk bezdarbnieku Latvijā ir ar arodizglītību vai profesionālo vidējo izglītību.
23. Latvijā bezdarbs līdz 2007.gadam nesamazinājās tikai uz nodarbinātības rēķina. Tas saruka arī dēļ darba spēka aizplūšanas uz ārvalstīm.
24. Vislielākais bezdarba līmenis 2008.gada beigās no visām Baltijas valstīm bija Latvijā.
25. Bezdarba līmenis Valkas rajonā 2009.gada martā pārsniedza kopējo bezdarba līmeni valstī.
26. Līdz 2007.gadam bezdarba līmenis Valkas rajonā samazinājās, bet no 2008.gada tas ir palielinājies.
27. No visiem 17 Valkas rajona pagastiem, deviņos sievietes bezdarbnieču skaits ir lielāks par vīriešu bezdarbnieku skaitu.
28. Valkas rajona pilsētās vīriešu bezdarbnieku ir vairāk nekā sievietes.
29. Valkas rajonā vislielākās problēmu grupas ir jaunieši, invalīdi un jaunās māmiņas.
30. Valkas rajonā visvairāk cilvēku iesaistās NVA konkurētspējas paaugstināšanas pasākumos.
31. Vismazāk cilvēku iesaistās NVA pasākumos noteiktām personu grupām.
32. Valkas rajonā ir plašas neformālās izglītības ieguves iespējas, kā arī profesionālās apmācības, pārkvalifikācijas un kvalifikācijas celšanas iespējas.
33. Tā kā šobrīd valstī ir krīze, statistikās prognozēšanas metodes nav īpaši piemērotas.
34. Ekspertaptaujā visvairāk respondentu atzina, ka viņus bezdarbs šobrīd neskar.
35. Lielākā daļa respondentu atzīst, ka nav informēti par NVA aktivitātēm.
36. Respondenti visbiežāk par NVA aktivitātēm uzzinājuši internetā vai NVA Valkas filiālē, bet labprāt redzētu arī reklāmu televīzijā.

37. Lielākā daļa respondentu uzskatīja, ka bezdarbnieku skaits Valkas rajonā 2009.gada beigās palielināsies, bet situācija rajonā varētu uzlaboties pēc 2 – 3 gadiem.

Priekšlikumi

1. Nepieciešams veikt vairāk pētījumu par situāciju darba tirgū, darba spēka piedāvājumu un pieprasījumu, lai iedzīvotāji uzzinātu par brīvajām vakancēm.
2. Jārada jaunas darba vietas un jāveicina to aizpildīšana.
3. Jāmotivē darbinieki strādāt, uzlabojot atalgojumu sistēmu.
4. Valstij jānodrošina, lai ikviens varētu iegūt nepieciešamo izglītību, pārkvalifikāciju, apmācību un kvalifikācijas celšanu.
5. Uzlabot vidi darba vietās, atalgojumu sistēmu un sociālās garantijas, lai iedzīvotāji neaizceļotu strādāt uz citām valstīm.
6. Valstij jāpievērš lielāka vērība reģioniem, kur bezdarba līmenis ir visaugstākais un jāsniedz tiem palīdzība.
7. Jāinformē iedzīvotāji par nepieciešamību slēgt darba līgumu, jo, strādājot nelegāli, cilvēki ne tikai apzog valsti, bet arī paši sevi.
8. Jāinformē cilvēki par nepieciešamību reģistrēties NVA un iegūt bezdarbnieka statusu.
9. Īstenot nodarbinātības politiku, kas vairāk aizsargātu pirmspensijas vecuma cilvēkus, jaunās māmiņas un jauniešus bez darba pieredzes.
10. Vairāk informēt cilvēkus par NVA piedāvātajām apmācības iespējām, jo šobrīd ļoti daudz cilvēku par tām neko nezina.
11. NVA vairāk jāreklamē piedāvātās iespējas televīzijā un internetā.
12. Jāinformē cilvēkus par nepieciešamību ziņot par diskrimināciju darba vietā.

Izmantotā literatūra un avoti

1. Krišjāne Z., Eglīte P., Bērziņš M., Brants M., Zariņa I.B., Niklass M. LU pētījums „Darbaspēka ģeogrāfiskā mobilitāte” : 5.ceturkšņa progresa ziņojuma papildinājums, 2.pielikums. – R: LU, 2006, 4.-5 lpp.
2. Koroļeva I., Trapenciere I., Pranka M., Mieriņa I., Kārkliņa I., Trapencieris M. Bezdarba un sociālās atstumtības iemesli un ilgums. –R: LR Labklājības ministrija, 2007,87. – 297.lpp.
3. Šumilo Ē., Šķiltere D., Sloka I. LU pētījums “Neregistrētās nodarbinātības novērtējums” – R: LU, 2007, 93.lpp.
4. Rivža P., Krūzmētra M., Barisa L., Dovladbekova I., Vucāns J. pētījums „Latvijas un tās reģionu darba tirgus specifiskās problēmas”. –J: Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Daugavpils universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Ventspils augstskola, Vidzemes augstskola, 2007, 70.lpp.
5. Upmale M., Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarbnieku skaits sadalījumā pa pilsētām, novadiem un pagastiem 2009.gada 31.janvārī
6. Upmale M., Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarbnieku sadalījums pa problēmu grupām 2009.gada 31.janvārī
7. Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2008.g.dec., 65. – 69.lpp.
8. Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2007.g.dec., 82. – 83. lpp.
9. Ziņojums par Latvijas Tautsaimniecības attīstību. – R: LR Ekonomikas ministrija, 2007.g.jūl., 77. – 79.lpp.

10. Bikse V. *Makroekonomika: Tālmācības kurss*. – Rīga: Izglītības solī, 2003, 78. – 85.lpp.
11. Libermanis G. *Tirgus ekonomikas pamati un Latvija ceļā uz Eiropas Savienību*. –Rīga KAMENE, 2003, 240. – 242.lpp.
12. Vilne D., Birzniece J. *Ekonomika*. – Rīga: KAMENE, 2001, 93. lpp.
13. Šenfelde M. *Makroekonomika*, - Rīga: RTU Izdevniecība, 2006, 99.-102.lpp.
14. Vasermanis E., Šķiltere D., Krasts J. *Prognozēšanas metodes*. – Rīga: Izglītības solī, 2004, 34.lpp.
15. Paas T., Hinnosaar M., Masso J., Szirko O. Social protection systems in the Baltic States. Tartu: University of Tartu, Faculty of Economics and Business Administration, 2008, p.39.
16. Brown J.D., Earle J.S. Creating productive jobs in East European transition economies: a synthesis of firm-level studies. *National Institute Economic Review*, April 2008, N 204, p.2.
17. Wolbers M.H.J. Patterns of labour market entry. *ACTA Sociologica*, 2007, N 50, vol.3, p.190.
18. Vanags A., Hansen M. Stagflation in Latvia: how long, how far, how deep? *Baltic Journal of Economics*, 2008, N 8, vol.1, p.1-2.
19. Williams C.C. Formal and informal employment in Europe. *European urban and regional studies*, 2009, N 16, vol.2, p. 147.
20. Van der Vliert E., Van der Vegt G. Women and wages worldwide: How the national proportion of working women brings underpayment into the organization. *Organization Studies*, 2006, N 25, p. 970.

21. Eamets R. Labour market flows and adjustment to macroeconomic shocks in the Baltic states, *Post – Communist Economies*, 2004, N 1, vol.16, p. 47.-49.
22. <http://www.cvmarket.lv/> , Bezdarbs un bezdarbnieks, Bezdarba skaidrojums, 09.04.2008
23. <http://www.cvmarket.lv/> , Bezdarbs un bezdarbnieks, Bezdarbs un tā sekas, 09.04.2008
24. <http://www.nva.lv/> , Bezdarbnieka statusa zaudēšana un iegūšana no jauna, 08.04.2009
25. <http://www.nva.lv/> , Neformālās izglītības ieguve, 09.04.2009
26. <http://www.nva.lv/> , Bezdarbnieku apmācība, pārkvalifikācija un kvalifikācijas paaugstināšana, 09.04.2009
27. <http://www.nva.lv/> , E-apmācība invalīdiem, 16.04.2009
28. <http://www.nva.lv/> , Praktiskā apmācība (pie darba devēja), 16.04.2009
29. <http://www.nva.lv/> , Konkurētspējas paaugstināšanas pasākumi (KPP), 16.04.2009
30. <http://www.nva.lv/>, Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarba statistika, 30.04.2009, 05.05.2009, 13.05.2009, 14.05.2009.
31. http://www.darbatirgus.gov.lv/doc_upl/darbsp_geogr_mob_Apvienotais2_dala.pdf, Ārējās migrācijas plūsmu iespējamie virzieni un prognozes, 165. lpp., 28.04.2008
32. <http://data.csb.gov.lv/Dialog/Saveshow.asp>, Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes, 08.04.2009
33. <http://www.vsaa.lv/> , Bezdarbnieka pabalsts, 08.04.2009
34. <http://www.lm.gov.lv/> , Neregistrētā nodarbinātība, 16.04.2009

35. <http://www.lv.lv/?menu=doc&id=188563>, Prioritāte – neregistrētās nodarbinātības mazināšana, Latvijas Vēstnesis, 05.05.2009.
36. <http://www.likumi.lv>, Darba likums, 9.nodaļa, 29.pants, 5.punkts, 07.05.2009
37. <http://www.csb.gov.lv>, LR Centrālā statistikas pārvalde, Nodarbinātība, 05.05.2009, 06.05.2009, 13.05.2009.
38. <http://www.financenet.lv>, Eiropas Komisija Baltijas valstīm prognozē dziļu recesiju, 20.05.2009
39. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>, Unemployment rate, 20.05.2009
40. <http://www.financenet.lv>, Eiropas Komisija Baltijas valstīm prognozē dziļu recesiju, 20.05.2009
41. <http://www.ziemellatvija.lv>, Par rajonu, 14.05.2009

PIELIKUMI

1.pielikums

**Izglītības iestādes Valkas rajonā, kuras īsteno bezdarbnieku un darba meklētāju
neformālās izglītības ieguvi 2008.gadā**

Pretendenta nosaukums	Moduļa nosaukums	Moduļa stundu skaits
Valkas ģimnāzija	Valsts valoda, atbilstoši valsts valodas prasmes pārbaudes zemākajam līmenim	120
Valkas ģimnāzija	Angļu valoda (bez priekšzināšanām)	120
Valkas ģimnāzija	Angļu valoda, nodrošinot profesionālās leksikas minimuma apguvi (ar priekšzināšanām)	150
Valkas ģimnāzija	Datorzinības (bez priekšzināšanām)	120
Valkas ģimnāzija	Projektu vadība (bez priekšzināšanām)	120
Valkas ģimnāzija	Vācu valoda (bez priekšzināšanām)	120
SIA "BUTS"	Valsts valoda, atbilstoši valsts valodas prasmes pārbaudes zemākajam līmenim	120
SIA "BUTS"	Valsts valoda, atbilstoši valsts valodas prasmes pārbaudes vidējam līmenim	120
SIA "BUTS"	Valsts valoda, atbilstoši valsts valodas prasmes pārbaudes augstākajam līmenim	120
SIA "BUTS"	Angļu valoda (bez priekšzināšanām)	120
SIA "BUTS"	Angļu valoda, nodrošinot profesionālās leksikas minimuma apguvi (ar priekšzināšanām)	150
SIA "BUTS"	Datorzinības (bez priekšzināšanām)	120

SIA "BUTS"	Datorzinības (ar priekšzināšanām, specifisku programmu apguve)	120
SIA "BUTS"	Projektu vadība (bez priekšzināšanām)	120
SIA "BUTS"	Projektu vadība (ar priekšzināšanām)	120
SIA "BUTS"	"B" kategorijas autovadītājs	120
SIA "BUTS"	"C" kategorijas autovadītājs	120
SIA "BUTS"	"D1" kategorijas autovadītājs	70
SIA "BUTS"	"D" kategorijas autovadītājs	80
SIA "BUTS"	Vācu valoda (bez priekšzināšanām)	120
SIA "BUTS"	Vācu valoda (ar priekšzināšanām)	150
SIA "BUTS"	Praktiskais mārketingis (pārdošanas prasmes)	120
SIA "BUTS"	Komercdarbība laukos, ES struktūrfondu piedāvājums	150
SIA "BUTS"	Vadības pamati	120
SIA "BUTS"	Saimniecības vadīšana	150
SIA "BUTS"	Mājkalpotāja darbs	150
SIA "BUTS"	Palīgs mājas darbos	150
SIA "BUTS"	Virtuves strādnieka darbs	150
SIA "BUTS"	Guvernanta darbs	150
SIA "BUTS"	Aukles darbs	150
SIA "BUTS"	Pārdevēja darbs kioskā	150
SIA "BUTS"	Klientu, pacientu reģistrēšana	150
SIA "BUTS"	Mājskolotāja darbs	150
SIA "BUTS"	Ekskavatora vadītājs	150
SIA "BUTS"	Pašgājēju iekrāvēju vadītājs	120
SIA "BUTS"	Autokrāvēja vadītājs	150
SIA "BUTS"	Krievu valoda	150
SIA "BUTS"	Corel Draw Graphics	150
SIA "BUTS"	Adobe Photoshop	60
SIA "BUTS"	Datora un interneta prasmes ar ECDL sertifikāciju	150

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Neformālās izglītības ieguve, 14.05.2009

**Izglītības iestāžu saraksts, kuras īsteno bezdarbnieku profesionālo apmācību,
pārkvalifikāciju un kvalifikācijas celšanu Valkas rajonā 2008.gadā**

Izglītības iestāde	Profesijas nosaukums	Izglītības programmas stundu skaits	NVA filiāles nosaukums
SIA "BUTS"	Apdares darbu strādnieks	640	Valka
SIA "BUTS"	Apdares darbu strādnieks (apmācība personām ar invaliditāti)	640	Valka
SIA "BUTS"	Apmetējs	480	Valka
SIA "BUTS"	Apmetējs (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Aprūpētājs	480	Valka
SIA "BUTS"	Autoatslēdznieks	640	Valka
SIA "BUTS"	Autokrāvēja vadītājs	480	Valka
SIA "BUTS"	Automehāniķis	960	Valka
SIA "BUTS"	Bārmenis	960	Valka
SIA "BUTS"	Bruģētājs	480	Valka
SIA "BUTS"	Drēbnieks	640	Valka
SIA "BUTS"	Drēbnieks (apmācība personām ar invaliditāti)	640	Valka
SIA "BUTS"	Flīzētājs	480	Valka
SIA "BUTS"	Florists	480	Valka
SIA "BUTS"	Florists (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Frizieris	640	Valka
SIA "BUTS"	Gāzmetinātājs	480	Valka
SIA "BUTS"	Gāzmetinātājs (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Grāmatvedis	960	Valka
SIA "BUTS"	Grāmatvedis (e-apmācība)	960	Valka
SIA "BUTS"	Grāmatvedis (apmācība personām ar invaliditāti)	960	Valka
SIA "BUTS"	Informācijas ievadīšanas operators	480	Valka

SIA "BUTS"	Informācijas ievadīšanas operators (e-apmācība)	480	Valka
SIA "BUTS"	Informācijas ievadīšanas operators (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Istabenis	640	Valka
SIA "BUTS"	Istabenis (apmācība personām ar invaliditāti)	640	Valka
SIA "BUTS"	Kokapstrādes operators	480	Valka
SIA "BUTS"	Konditors	640	Valka
SIA "BUTS"	Lietvedis	640	Valka
SIA "BUTS"	Lietvedis (apmācība personām ar invaliditāti)	640	Valka
SIA "BUTS"	Lokmetinātājs metināšanā ar mehānizēto iekārtu aktīvās gāzes vidē (MAG)	480	Valka
SIA "BUTS"	Lokmetinātājs metināšanā ar mehānizēto iekārtu inertās gāzes vidē (MIG)	480	Valka
SIA "BUTS"	Mazumtirdzniecības veikala pārdevējs	480	Valka
SIA "BUTS"	Mazumtirdzniecības veikala pārdevējs (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Mūrnieks	480	Valka
SIA "BUTS"	Mūrnieks (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Nagu kopšanas speciālists	480	Valka
SIA "BUTS"	Nagu kopšanas speciālists (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Pavārs	640	Valka
SIA "BUTS"	Pavārs (apmācība personām ar invaliditāti)	640	Valka

SIA "BUTS"	Sanitārtehnisko iekārtu montētājs	640	Valka
SIA "BUTS"	Sanitārtehnisko iekārtu montētājs (apmācība personām ar invaliditāti)	640	Valka
SIA "BUTS"	Sekretārs	960	Valka
SIA "BUTS"	Sekretārs (apmācība personām ar invaliditāti)	960	Valka
SIA "BUTS"	Šuvējs	480	Valka
SIA "BUTS"	Šuvējs (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Veikala kasieris	480	Valka
SIA "BUTS"	Veikala kasieris (apmācība personām ar invaliditāti)	480	Valka
SIA "BUTS"	Viesmīlis	640	Valka
SIA "BUTS"	Grāmatvedība - kvalifikācijas paaugstināšana	320	Valka
SIA "BUTS"	Grāmatvedība - kvalifikācijas paaugstināšana (apmācība personām ar invaliditāti)	320	Valka
SIA "BUTS"	Komercedarbības pamati	320	Valka
SIA "BUTS"	Komercedarbības pamati (apmācība personām ar invaliditāti)	320	Valka
SIA "BUTS"	Pārdošanas darba organizācija	160	Valka
SIA "BUTS"	Pārdošanas darba organizācija (apmācība personām ar invaliditāti)	160	Valka
SIA "BUTS"	Preču iesaiņošana	160	Valka
SIA "BUTS"	Preču iesaiņošana (apmācība cilvēkiem ar invaliditāti)	160	Valka
SIA "BUTS"	Projektu vadīšana	320	Valka
SIA "BUTS"	Projektu vadīšana (e-apmācība)	320	Valka

SIA "BUTS"	Projektu vadīšana (apmācība personām ar invaliditāti)	320	Valka
------------	---	-----	-------

Avots: Nodarbinātības valsts aģentūra, Bezdarbnieku apmācība, pārkvalifikācija vai kvalifikācijas paaugstināšana, 14.05.2009

Aptauja par bezdarbu Valkas rajonā

Labdien! Latvijas Universitātē veiktā pētījuma ietvaros izzinām Valkas rajona iedzīvotāju attieksmi un informētību par bezdarbu rajonā. Lai iegūtu pēc iespējas precīzākus datus, ir ļoti svarīgi, lai Jūsu atbildes uz jautājumiem ir atklātas. Šī aptauja ir anonīma un tās rezultāti tiks izmantoti tikai apkopotā veidā.

Lūdzu, izvēlieties un apvelciet, Jūsaprāt, atbilstošāko atbildi (atbildes, kur tas nepieciešams) vai ierakstiet savu atbildi tukšajos lauciņos.

1. Kā Jūs skar bezdarba problēma Valkas rajonā (iespējamās vairākas atbildes)?
  - a) pats/-i esmu bez darba
  - b) kāds no ģimenes locekļiem ir bez darba
  - c) tas mani neskar

2. Vai esat informēts/-a par Nodarbinātības valsts aģentūras (NVA) Valkas filiāles piedāvātajām mācību un kvalifikācijas celšanas iespējām?
  - a) jā, esmu
  - b) nē, neesmu

Ja pozitīvi atbildējāt uz 2.jautājumu, tad atbildiet uz 3.jautājumu. Ja negatīvi – uz 4.jautājumu!
3. Kā Jūs uzzinājāt par NVA aktivitātēm (iespējamās vairākas atbildes)?
  - a) no draugiem, radiem, paziņām
  - b) no preses
  - c) no TV vai radio
  - d) internetā
  - e) citur (lūdzu, miniet) _____

4. Kādos mēdijos, Jūsaprāt, būtu jāievieto informācija par NVA aktivitātēm, lai Jūs tām pievērstu uzmanību (iespējamās vairākas atbildes)?
  - a) presē
  - b) TV
  - c) Radio
  - d) Internetā.

5. Kādas, Jūsaprāt, varētu būt izmaiņas bezdarba statistikā Valkas rajonā 2009.gada beigās?
  - a) samazināsies bezdarbnieku skaits

- b) palielināsies bezdarbnieku skaits
  - c) bezdarbnieku skaits īpaši nemainīsies
6. Jūsaprāt, pēc cik ilga laika varētu uzlaboties bezdarba situācija Valkas rajonā (ierakstiet atbildi)?
-
7. Jūsu dzimums:
- a) sieviete
  - b) vīrietis
8. Jūsu vecums:
-
9. Jūsu nodarbošanās (iespējamās vairākas atbildes):
- a) studēju/ mācos
  - b) strādāju algotu darbu
  - c) nestrādāju
  - d) saņemu bezdarbnieka pabalstu
10. Jūsu izglītība:
- a) augstākā
  - b) arodizglītība vai profesionālā vidējā izglītība
  - c) vispārējā vidējā
  - d) pamatizglītība

Paldies par atsaucību!
Sīkāka informācija Kristīne Juhņeviča tel. 28788612
kristine.juhnevica@e-apollo.lv

Bakalaura darbs “**Bezdarba analīze Valkas rajonā**” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Kristīne Juhņeviča

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Zin.darba vadītāja: Dr.oec., prof. B.Sloka

Recenzents:

Mag.vadz., pētnieks Mārtiņš Danusēvičs

Darbs iesniegts ESVTM katedrā

Metodiķe: Ivanda Jakovele

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Prot. Nr. _____, **vērtējums:** _____

Bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sekretārs: